

INCZE MIKLÓS – KOZÁRI MONIKA

FASISZTA*, FASISZTA JELLEGŰ ÉS DIKTATÓRIKUS RENDSZEREK ÉS MOZGALMAK AZ EURÓPAI ORSZÁGOKBAN A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

Az 1. világháború utáni békeszerződések által területileg újrárendezett tőkés Európa a háborút követő forradalmi hullám elültével – a társadalmi-gazdasági fejlettségnek megfelelően – három fő régióra oszlott. A fejlett demokratikus országok – Nyugat- és Észak-Európa – a régi úton próbáltak tovább haladni. Ezt a fejlődést a gazdasági világválság megtörte ugyan, és egyben elkerülhetetlenné tette annak felismerését, hogy az államnak bizonyos mértékben be kell a gazdaságba avatkoznia. A másik régiót Olaszország és Németország képezte, ahol viszonylag gyors tőkés fejlődés volt (főleg az ipart tekintve), de ahol az ország északi és déli, illetve nyugati és keleti fele között igen nagy volt a fejlődésbeli különbség; ezek az országok – előbb-utóbb – kifejezetten a fasiszmus útjára léptek, totalitárius fasiszta, illetve náci rendszer alakult ki az élesen jelentkező gazdasági-társadalmi problémák „megoldására”, ami zsákutcának bizonyul majd, de előbb világháborúhoz vezet. A „többi” Európában, az európai peremvidékeken – Finnországtól és a balti államoktól Keletközépeurópán – Ausztria, Magyarország, Lengyelország – át a Balkán-országokig, illetve a Pireneusi félsziget országaiig a szó valódi értelmében vett, totalitárius, zárt fasiszta rendszerek nem alakultak ki. Részben ennek kevésbé zárt változatai – a Salazar-diktatura Portugáliában, a Franco-diktatura (1939-től) Spanyolországban –, részben fasiszta jellegű, tekintélyuralmi diktatúrák, részben – főleg a Balkánon – királyi diktatúrák alakultak ki. Ez utóbbi – a gazdaságilag fejletlenebb, társadalmilag nem annyira tagolt, rétegezett – országokban is megjelentek ugyan többé-kevésbé erős fasiszta mozgalmak, de általában nem, vagy tartósabban nem kerekedhettek a királyi diktatúrák fölé. (Kivétel ez alól – valójában azonban nem kivétel, mert az ország gazdaságilag és társadalmilag fejlettebb volt – 1936-tól Görögország, ahol Metaxasz diktatúrája fasiszta jellegű volt.)

Ahogy a kevésbé fejlett országokban a tekintélyuralmi és királyi diktatúrát általában nem tudták a fasiszta mozgalmak rendszerekké alakítani, úgy az erős gazdasági-társadalmi fejlettség és a politikai fejlettség, a szervesen és tartósan kiépült demokratikus politikai hagyományok és politikai kultúra miatt, a nyugat- és észak-európai államokban nem volt esélye az ottani fasiszta mozgalmaknak a hatalomra kerülésre, de ilyen mozgalmak ezekben az országokban is jelentkeztek.

A gazdasági-társadalmi fejlődésben való viszonylagos elmaradottság, párosulva egyes országokban azzal, hogy a viszonylag gyors gazdasági fejlődéstől a társadalmi, politikai fejlődés elmaradt, nem tudott elég gyorsan alkalmazkodni. Így aszinkronitás keletkezett, ami további társadalmi és politikai feszültségeket eredményezett, erősen hozzájárult ahhoz, hogy tekintélyuralmi, diktatórikus rend-

szerek alakuljanak ki, ami viszont kialakította, illetve felerősítette az agresszív nacionalizmust – a nemzeti önértékében sértett vagy magát kisemmizettnek tekintett országokban, és a „védekező”, – kialakított vagy megnagyobbodott területű – országokban egyaránt. Ez a rivalizálás különböző nemzetközi politikai csoportosulásokhoz, vagy ilyenek kísérletéhez vezetett a térség államai között – ami szintén nagymértékben tovább fokozta azokat a meglévő feszültségeket, amelyek egyébként tulajdonképpen ezt kiváltották. S ha mindehhez hozzávesszük azokat a konkrét gazdasági nehézségeket, válságokat, amelyek az egyes országokban az 1. világháború után jelentkeztek – párosulva egy átmeneti forradalmi fellendüléssel –, majd a pénzügyi stabilizáció problémáit, a stabilizáció utáni rövid időszakot követő világgazdasági válságot, s annak gazdasági, társadalmi és politikai következményeit, akkor érezhetünk rá arra, hogy milyen talajon zajlottak le a két világháború közötti időszak eseményei.

I.

Az 1. világháborút követően, az 1920-as években a tőkés Európában mindenoldalú, általános – gazdasági, társadalmi, politikai, kulturális – válság alakult ki. E komplex válság egyfelől, főleg az európai peremvidékeken – Keletközépeurópában, Délkeleteurópában, Olaszországban és az Ibér-félszigeten – forradalmakhoz, forradalmi kísérletekhez vezetett, másfelől olyan törekvésekhez, hogy új eszközökkel, új típusú mozgalmakkal, új politikai formákkal vegyék fel a harcot a valós vagy vélt forradalmi veszéllyel szemben. Ezeken a területeken ilyen körülmények között került azután sor a tőkés konszolidációra.

Az említett területek államaiban részben már az 1920-as, majd az 1930-as években fasiszta mozgalmak jelentkeztek, ellenforradalmi diktatúrák, királyi diktatúrák, tekintélyuralmi diktatúrák, katonai diktatúrák, fasiszta, fasiszta típusú diktatúrák jöttek létre.

Ezek a rendszerek erőszakos eszközökhöz folyamodtak a polgári-demokratikus, liberális politika és intézményei minél teljesebb, vagy legalább érdemi felszámolása és a baloldali fordulat megakadályozása érdekében. Fasiszta terrorra és demagógiára alapozódó mozgalmak pedig a tőkés Európa úgyszólván minden országában keletkeztek, a fejlett nyugati és északi, demokratikus - polgári államokban azonban a hatalomrajutás esélye nélkül.

Közép-Európában és a peremvidékeken a viszonylagos gazdasági gyengeség, társadalmi elmaradottság, az erős feudális maradványok, új lakossági rétegek bekapcsolódása a politikába – és viszonylagos politikai önállósodásuk, a tartós pénzügyi- és agrárválság okozta társadalmi feszültség, az etatizmus: az állam fokozódó beavatkozása, különösen gazdasági irányító szerepe az ipari fejlődés következményeképpen, az autarchiás törekvések, amelyek a nemzetközi feszültség irányába hatottak, s a tömegpropaganda megnövekedése, amely elsősorban az érzelmekre, az ösztönökre – irracionális elemekre – igyekezett hatni, felhasználva a valós vagy vélt nemzeti sérelmeket, a legyőzöttség vagy a kisemmizettség tuda-

tát, s a revánsvágyat is, illetve – a győztesek esetében – a hatalmi pozíciókhoz való ragaszkodást, teremtett lehetőséget megfelelő politikai konstelláció esetén a különféle diktatorikus rendszerek kialakítására.

*

Az 1. világháborút követő tíz évben jött létre Magyarországon a Horthy-rendszer, az olasz fasiszmus, kezdett kialakulni a portugál fasiszta rendszer és utóbbival szinte egyidejűen a lengyel tekintélyuralmi rendszer. Diktatórikus fordulatok zajlottak le Bulgáriában (átmenetileg), Litvániában, Spanyolországban és Jugoszláviában. Diktatórikus jellegű átalakítások történtek Albániában - ami az olasz gyámság velejárója volt.

Az 1929-33. évi gazdasági világválság fellendítette a fasiszta mozgalmak tevékenységét szerte Európában, kiterjesztette társadalmi bázisukat, s újabb lehetőséget teremtett egyrészt arra, hogy a már fasizált államok rendszere tovább keményedjen, másrészt arra, hogy újabb diktaturák keletkezzenek.

A fasizálódás összeurópai folyamatában kétségkívül Hitler, a náci németországi uralomra jutásának jutott a döntő szerep. Ezáltal jöhetett azután létre a fasiszta államok koalíciója, alakulhatott ez a rendszer minden reakció mintájává, s válhattak az 1930-as évek lényegében véve a fasiszmus, illetve az ellene folytatott küzdelem évtizedévé.

Hitler hatalomra jutását követően 1933-34 folyamán Ausztriában diktatórikus fordulat ment végbe. 1934-ben diktaturák keletkeztek Észtsországbban és Lettországbban is, majd 1936-ban Görögországbban zajlott le diktatórikus fordulat, amelyet a fasiszta mintaképekhez igazodó Metaxas tábornok neve fémjelzett. Romániában csak 1938-ban következett el a királyi diktatura ideje: februárban Károly király az ő személyes diktaturáját jelentő új alkotmányt vezetett be.

Az észt és a lett puccs után kialakult diktatórikus rendszerek jellemzője, hogy Észtsországbban a számottevő „Szabadságharcos” fasiszta mozgalmat, Lettországbban a kevésbé jelentős „Perkonkrust”-ot szétverték. E rendszerek társadalmi bázisa nem volt széles. A balti diktaturák egészében véve abban különböztek a balkániaktól, hogy a hatalomnak a hadsereg, mint a diktatura támasza és fenntartója nagyobb stabilitást biztosított. A görög puccs a balkáni tipushoz tartozott, Bulgáriához és Jugoszláviához képest azzal az eltéréssel, hogy itt a baloldali táborban egy valamivel számottevőbb polgári liberális csoporttal is számolni kellett, – puccsok, tábornoki diktaturák és köztársasági kormányok váltogatták egymást. Egyébként a fejlődés Görögországbban – a többi balkáni államhoz hasonlóan – mint említettük, diktaturához vezetett.

A világgazdasági válság által kiváltott második fasizálódási hullám során tehát Németországbban, Ausztriában, (ismételten) Bulgáriában, Észtsországbban, Lettországbban, Görögországbban és Spanyolországban zajlott le *diktatórikus fordulat*.

Ezek a fordulatok döntően belső fejlődés eredményeként, alapjában a belső társadalmi erők küzdelmének rezultánsaként mentek végbe, Spanyolországban

viszont a kifejlethez már nagymértékben hozzájárult az olasz és a német katonai beavatkozás az 1936-ban elkezdődött polgárháborúba.

A fasiszta mozgalmak az 1930-as években Európa-szerte felélénkültek, aktivitásuk fokozódott, s újabb és újabb csoportok, mozgalmak alakultak Nyugat- és Észak-Európában és még az örök „semleges” Svájcban is. Ezeknek a csoportoknak és mozgalmaknak nagy része az összes európai országban egyúttal a náci németbarát reakciós erők tevékenysége felélénkülésének az irányába hatott.

Ilyen volt – többek között – Magyarországon a zavaros ideológiájú nemzetiszocialista Nyilaskeresztes Párt, Romániában Codreanu mozgalma: a hírhedt Vasgárda, ez a tipikusan fasiszta, brutális terrorszervezet, az osztrák náci párt, a Bulgáriában működő macedon VMRO, a spanyol Primo de Rivera mozgalma, a Falange; a francia fasiszta mozgalmak közül elsősorban a Doriot-mozgalom, az angol Mosley fasiszta pártja, a norvég Quisling-mozgalom, a svájci frontizmus, stb.

E mozgalmak közös vonása – jelentős eltérések mellett – az volt, hogy az állami mindenhatóságot a nacionalista kollektivitással indokolta, illetve a nemzeti érdek talaján abszolutizálta az etatizmust, az állami autoritást, s hirdette a modernizálást, a társadalmi élet megváltoztatását célzó gazdasági és társadalmi reformmozgalmat, összekötve azt a kapitalizmus egyes vonásainak bírálataival.

II.

Magyarországon a Tanácsköztársaság fegyveres felszámolása után (1919. aug.) Horthy szabadcsapat jellegű, egyben rendőri és végrehajtó hatalmi funkciót is gyakorló, úgynevezett Nemzeti Hadseregének működése révén az ellenforradalmi rendszer valójában alkotmányon kívül született meg. A fasiszta erők csoportjai a választásokon terrort alkalmaztak, s Horthy kormányzóvá választása is fegyveres fenyegetés árnyékában történt.

Az új magyar államhatalomba beépültek, pozíciókhoz jutottak az új reakció fasiszta erőinek egyes képviselői is, s így a rendszer kezdetben túlhaladta az elsősorban kétségkívül ellenforradalmi és tőkés restaurációs célokat. A rendszer új vonásai olykor erősebbek, olykor mérsékeltebbek voltak, a folytonosságot Horthy személye biztosította. A hatalmi kompromisszum változó arányai a belső és a külső – Magyarország háborús vesztes, legyőzött és területileg erősen megcsontított ország volt – erőviszonyokon alapultak. A rendszer fejlődése során főleg a középrétegekben, különösen e rétegekhez lesüllyedt, s a társadalmi csoport felső szintjein megkapaszkodni törekvő elemekben kereste és találta meg társadalmi bázisát.

A Horthy-rendszer tehát egy fasiszta elemeket is tartalmazó ellenforradalmi-konzervatív politikai konstrukció volt, amely nem teljesen zárt, „üreges” volta miatt nem tette lehetetlenné egészséges társadalmi, politikai, eszmei magvak bizonyos megőrzését.

A különösen a 30-as évek második felében felerősödött ellenzéki, szélsőjobb-
oldali fasiszta, magyar nemzeti-szocialista mozgalmak, elsősorban Szálasi Ferenc
nyilaskeresztes pártja az 1939-es országgyűlési választásokon ért el jelentős sikert,
utóbbi az összes parlamenti helyek 18%-ához jutott. Ettől kezdve – ez volt a csúc
– visszaesett, külső katonai erőszak nélkül nem volt képes hatalomra kerülni.

Bulgáriában 1923. júniusában véres jobboldali puccs, diktatórikus fordulat zaj-
lott le, de az új, fasiszta reakció erői rövidesen (1925-től) háttérbe szorultak,
tömegbázisuk gyenge volt. A kommunista pártot és a parasztpártot nem voltak
képesek felszámolni, a fasiszta „harmadik erő”-nek nem volt önálló szervezete, s
az államszervezet sem alakult át. Egy átmeneti időszak után – 1931-ben a demok-
rata és liberális polgári pártokat tömörítő ún. Népi Blokk alakított kormányt –
újabb jobboldali puccs nyomán 1936-ban tekintélyuralmi királyi diktatura alakult
ki, –Borisz cár személyi diktaturája.

Lengyelországban Pilsudski 1926. májusában katonai puccsot hajtott végre,
s rövidesen a diktatura új – tekintélyuralmi – válfaját alakította ki. E rendszer
fokozatosan távolodott a parlamentarizmustól. A fordulat társadalmi bázisa vi-
szonylag széles volt, a magyarországihoz hasonló összetételű középréteg nem kis
mértékben a rendszer támaszává vált. A fasiszálódási folyamat Hitler hatalomra
jutása és különösen Pilsudski halála (1935) után Lengyelországban felgyorsult, a
rendszer Pilsudski utódainak kollektív diktaturájává vált, a vezető csoportokon
belül felülkerekedtek a konzervatív és a szélsőjobboldali erők, fokozódott a nem-
zeti türelmetlenség, egyre erősödött a „szervezett és fegyelmezett” nép-re történő
hivatkozás. A lengyel rendszer azonban – a magyarhoz hasonlóan – nem vált
zárttá. Főleg a tömegmanipuláció terén ért el sikereket és lényegében képes volt
a baloldali erők bizonyos fokú bénítására, de a rendszer állami strukturájába nem
tudta beintegrálni a munkásosztályt, s nem tudta felszámolni a munkásmozgal-
mat.

A gazdaságilag lemaradott, katasztrofális pénzügyi helyzetben lévő *Portugá-
liában*, ahol a parlamentben klikkek vetélkedtek egymással, 1926. május 28-án
katonai puccs zajlott le. 1928-ban Carmona tábornok, mint új elnök *Salazart*
hívta meg pénzügyminiszternek, aki szabad kezet kért és kapott. Salazar gaz-
dasági teljhatalma 1932. nyarán politikai hatalmához és fasiszta – korporatív –
koncepciójának szabad érvényesítéséhez vezetett.

Az uralkodó osztályok, a gazdasági vezető rétegek tehát először a konzervatív
katonai reakcióhoz folyamodtak, utóbbi pedig önként – fasiszta tömegmozgalom
Portugáliában nem bontakozott ki – teret adott a *fasiszta államrendszer kialakí-
tásához vezető* kísérletnek.

Salazar egypártrendszert vezetett be és 1933-tól – az olasz példa nyomán –
„nemzeti korporációk”-at épített ki.

Jugoszláviában az 1929 elején lezajlott fordulat oka elsősorban a nemzetiségi,
főleg a horvát-szerb ellentét volt. A belső feszültségen Sándor király a parlamenti
keretekben nem tudott urrá lenni, felfüggesztette a parlamentarizmust, átmenet-
ileg erősen korlátozta a pártok tevékenységét az ún. „gyógyító diktatura” ke-

retében. 1931-ben e diktatura enyhülni kezdett, az alkotmányosságot formailag helyreállították.

Az 1933-34 folyamán *Ausztriában* végrehajtott diktatórikus fordulat a Dollfuss által vezetett keresztényszocialista párt és a Heimwehr koalícióján és kompromisszumán alapult. Az előzetes megegyezés és előkészítés után végeredményben ezt egy előre kitervelt provokáció segítségével valósították meg, amelyben a reguláris hadsereg erői mellett a Heimwehr alakulatai nagy szerepet játszottak. Az 1934. februári bécsi napok, a baloldali és azon belül mindenekelőtt a legerősebb szociáldemokrata baloldal szétverése lehetővé tette a parlament nélküli autoritativ állam megteremtését, de színre hívta a konkurens, náci típusú osztrák fasiszta mozgalmat is. Ez azután még ebben az évben – Németországgal a háta mögött – meg is kísérelte a kormány puccs-szerű megdöntését és a hatalom kisajátítását. Minthogy ez a kísérlet kudarcot vallott, kancellár-csere után is fennmaradt a Dollfuss által megalapozott rendszer, amelyben a *diktaturát* a konzervatív- és az új jobboldal kompromisszuma biztosította, olyan módon azoban, hogy az első maradt az erősebb fél. Ez a rendszer az új-reakció, a fasiszmus erőiből többet engedett be a hatalomba, mint később Franco. A Heimwehr-fasiszmus azonban maga is konzervatívabb volt, s így egészében véve a rendszer is mérsékelt maradt, s tónusát illetően inkább a portugál rendszerhez lett hasonló. Az ausztriai *fasiszmus* a *konzervatív*, azon belül a keresztényszocializmushoz húzó *típust* képviselte – az ország önállóságának megszűntéig, 1938. tavaszáig, az Anschlussig, amikor is Ausztria a náci Németország egy tartománya lett.

Spanyolországban 1923. őszén diktatórikus fordulat történt. Monarchikus keretben 1923-ban több mint 6 évig tartó *katonai diktatura* jött létre a forradalmi előretörés letörésére és a tökéletes konzolidáció politikai alapjainak megteremtésére. A korszak nem funkcionált, a pártokat feloszlatták, a nemzetiségek addig is gyér jogait megnyírbálták, a baloldali vezetők nagy részét bebörtönözték, a gazdaság irányítására korporációkat szerveztek - olasz mintára. A katonai diktatura bukása után demokratikus köztársasági rendszer, 1936. februárjában Népfront kormány jött létre, ami ellen katonai lázadást szerveztek és az országban polgárháború kezdődött. Franco ellenforradalmi lázadását a fasiszta Olaszország és a náci Németország katonailag támogatta. Az 1939. április 1-jén véget ért polgárháború után augusztus végéig, tehát a 2. világháború kitörését közvetlenül megelőzőleg építette ki Franco a spanyol fasiszmus rendszerét.

*Kivéve a náci német és a fasiszta olasz mozgalmakat és rendszereket.

III.

Az alábbiakban közölt iratok segítségével – a terjedelmi keretek szabta határon belül – a magyar, a lengyel, a portugál, az osztrák rendszerek, s a román, a spanyol, az angol és a francia fasiszta mozgalmak leglényegesebb vonásaira hívjuk fel a figyelmet.

1.

A gazdasági és politikai válság ügyében tartott koronatanács jegyzőkönyve¹

1931. február 20. - március 5.

... A főméltóságú úr február 20-án 17 órakor a koronatanácsot megnyitván, indokait ismerteti, melyek az összehívást szükségessé tették.

A mai nehéz időkben fokozott mértékben kívánatos az államfő és a kormány együttműködése. Részt kíván venni a kormány nehéz munkájában, s az ország mai nehéz helyzetében fokozottabb együttműködést kíván nagy célkitűzésének megfelelően az államfő és a kormány között.

A főméltóságú kormányzó úr meleg és elismerő szavakkal emlékezik meg gróf Bethlen István² 10 éves működéséről, és a kormány eddigi munkájáról. Azon reményének adva kifejezést, hogy céltudatos munkával a jövőben is eredményes lesz a kormány működése.

Majd az általa kitűzött tárgysorozat 1. pontjának tárgyalását rendeli el.

II.

Majd a tárgysorozat 2., 3. és 5. pontjának összevont tárgyalását kívánja a főméltóságú úr.

2. „Forradalmi kirobbanások megakadályozása céljából a statáriumnak prevencióként való kihirdetése. Kommunista törvények.”

3. „Az országgyűlés tagjainak mentelmi jogával űzött visszaélések meggátlására tett intézkedések.”

4. „A zavargások során elkövetett erőszakoskodásokból eredő károk megtérítése.”

Őfőméltósága rámutat arra, hogy e kérdések felvetését a szociáldemokrata képviselők által 1930. szeptember 1-én rendezett úgynevezett „munkanélküliek sétája” váltotta ki.

Őfőméltósága a hatóságoknak a tüntetés alatt és után tanúsított magatartását nem tartja kielégítőnek. Veszélyeztetve látja Magyarország jó hírnevét és polgárainak békéjét, ezért tárgysorozatának 2., 3. és 5. pontjaiban megemlített vagy ezekkel egyértelmű intézkedéseket tart szükségesnek.

A miniszterelnök statáriumnak prevencióként való kihirdetését sem kívánatosnak, sem szükségesnek nem tartja.

Politikai szempontból azért nem kívánatos, mert féltő, hogy a rosszakaratú külföldi sajtó ezen intézkedést olybá pertraktálná, mintha Magyarországon rendet és békét már csak kivételes eszközökkel lehetne fenntartani, mely beállítás különösen a küszöbön álló külföldi kölcsön megszerzésénél kiszámíthatatlan, de ránk nézve mindenesetre káros következményekkel járna.

A statárium preventív kihirdetését pedig szükségesnek azért nem tartja, mert hiszen fennálló törvényeink szerint bármikor a legrövidebb időn belül a kihirdetés megtörténhetik.

A mentelmi jog bolygatását sem helyeselheti, mert nem kívánatos politikai vitákat provokálna, és mert megvan a mód arra, hogy tettenérés esetén minden képviselővel szemben el lehessen járni.

A miniszterelnök véleménye is az, hogy a szeptember 1-i tüntetéseknel a rendőrség kímélte a szocialista képviselőket.

Ami a zavargások során elkövetett erőszakoskodásokból eredő károk megtérítését illeti, annak idején a minisztertanács az igazságügyminisztert utasította a szükséges törvényes lépések megtételére.

Az igazságügyminiszter jelenti, hogy a rögtönbíráskodás a fennálló jogszabályok értelmében, amelyek alapján az a lázadásra, gyűjtogatásra, valamint a robbanó anyagok használásával elkövetett gyilkosságokra és szándékos emberölésre ma is érvényben van, különös tekintettel az 1921. évi III. tc. 13 §-ában kifejezett rendelkezésre, az állami és társadalmi rend elleni bűntettekre, indokolt esetben bármikor életbe léptethető. Új felhatalmazásra tehát szükség nincsen.

Az igazságügyminiszter részletesen ismerteti az idézett törvénycikk rendelkezéseit, és oda konkludál, hogy azok az összes kommunista bűncselekményeket felölelik, tehát az anyagi jog tekintetében sincsen szükség kiegészítő kodifikációra.

Az igazságügyminiszter jelenti továbbá, hogy az új sajtótörvényben szándékozik arról gondoskodni, hogy az országgyűlés tagjai felelős szerkesztőként és felelős kiadóként ne legyenek bejelenthetőek. Ezúton kívánja tehát a mentelmi joggal való visszaélésnek ezt a nemét kizárni.

Az 1930. szeptember 1-én lefolyt zavargásokból származó károk megtérítése iránt egyetlen károsult sem kívánt keresettel fellépni, és ezért, nem pedig a jogszabályok esetleges hiánya miatt, maradt el a magánjogi felelősségre vonás.

Azután jelentést tesz a bűnvádi felelősségre vonás bizonyítási nehézségeiről.

Scitovszky Béla belügyminiszter jelenti, hogy a rendőrség elég bizonyító erővel bíró adatot szolgáltatott az ügyészség számára. E felett vita indul közte és az igazságügyminiszter között.

1. V. Gömbös Gyula³ honvédelmi miniszter rámutat arra, hogy a folyamatba tett intézkedések abból a szempontból bírálандók el, hogy megnyugtatták-e a polgárok közvéleményét? – Erre határozott nemmel felel.

2. a jövőben a hatóságok milyen eljárást tanúsítanak. Ha a szociáldemokrata képviselők, tehát a rendezőség, kapcsolatosan a szeptember 1-i viselkedésükkel, mely a hatóságokkal szemben kihívó volt, letartóztatásba kerültek volna (tettenérés), úgy ezen intézkedések bizonyára általános helyesléssel találkoztak volna. Miután ez elmaradt, a polgárság meg van félemlítve...

A miniszterelnök és a pénzügyminiszter még a nemzetközi pénzpiacon észlelt káros jelenségekre hívja fel a koronatanács figyelmét, és ezért ők is határozottabb fellépést tartanak a jövőben szükségesnek.

A főméltóságú kormányzó úr a 2., 3. és 5. pont feletti vitát a koronatanács következő határozatával rekeszti be:

Statáriumnak prevencióként való kihirdetése nem kívánatos; a mentelmi joggal való visszaélések meggátlására különös intézkedések nem válnak szükségessé.

A koronatanács sajnálattal veszi tudomásul, hogy a zavargások során elkövetett erőszakoskodásokból eredő károk megtérítése iránt nem volt az ügyészség részéről intézkedés tehető, és végül, a szeptember 1-i események tanúsága alapján a jövőben a rendőrség részéről erősebb, azonnali és kézzelfogható, a polgári társadalmat megnyugtató, Magyarország külpolitikai érdekeit megvédő intézkedéseket kíván.

...

V.

A március 5-én tartott folytatólagos ülésen elsősorban a napirend 6. pontja tűzetett ki tárgyalásra:

„Időszaki lapok betiltása”.

Őfőméltósága felveti a kérdést, hogy nem szükséges-e külön törvényes intézkedés avégből, hogy a kormány hathatósabban járhasson el azokkal a lapokkal szemben, amelyek országos érdekeket sértenek.

Miniszterelnök bejelenti, hogy a kivételes intézkedésekről szóló 1912. évi LXIII. tc. idevonatkozó rendelkezései a sajtóra vonatkozólag érvényben vannak. Az e törvényben adott felhatalmazás elegendő a lapok megrendszabályozására. Bármikor be lehet tiltani azokat a lapokat, amelyek az ország érdekeit sértő sajtótevékenységet fejtenek ki.

Bejelenti továbbá, hogy az elmúlt 10 esztendő alatt körülbelül több mint 50 lap tiltatott be ez alapon. Az 1930. év folyamán pedig kir. ügyész osztatott be a miniszterelnökséghez a célból, hogy állandóan ellenőrizze a lapokat politikai szempontból.

Mód van azonkívül perindításra, a kolportázs jog megvonására és a lap betiltására.

A miniszterelnök szerint jogi szempontból tehát nincs hiány, ennél fogva ez irányban intézkedésre nincs szükség, csupán a rendelkezésekre álló eszközökkel kell élni, ami viszont megtörténik.

Majd ismerteti a sajtórendészeti kérdéseket, azután pedig az igazságügyminiszter a kodifikációt illetően a miniszterelnök által előadottakhoz csatlakozik.

A koronatanács tudomásul veszi a bejelentéseket, és e tárgyban határozathozatalt nem tart szükségesnek.

...

Ez a jegyzőkönyv két példányban állíttatott ki, s az egyik Magyarország kormányzója kabinetirodájának, a másik példány a miniszterelnök úrnak adatik át megőrzés végett.

K. m. f.

Látta:
gróf Bethlen István
m. kir. miniszterelnök

A jegyzőkönyvet vezette:
Gömbös
m. kir. honvédelmi miniszter
Helyben hagyom:
Horthy
Magyarország kormányzója

Horthy Miklós titkos iratai. Az iratokat sajtó alá rendezte, magyarázó szövegekkel és jegyzetekkel ellátta: *Szinai Miklós és Szűcs László*. Budapest, Kossuth, 1962. 82-96. o. kihagyásokkal.

1. A gazdasági válság idején 1930. szeptember 1-én hatalmas munkástüntetés volt Budapesten, ami megrendíteni látszott az évtizede hatalmon lévő Bethlen-kormány helyzetét. Ilyen körülmények között merült föl – Gömbös hatására – az eddigi kormányzati módszereken való esetleges változtatás szükségessége a kormányzó előtt, szélsőjobboldali módszerek alkalmazásával. Ebben a helyzetben Horthy összehívta a koronatanácsot. A változtatásra irányuló törekvéssel szemben Bethlennek az volt az álláspontja, hogy az addig hozott, fennálló törvények segítségével a rendszer bármely problémát bármikor megoldhat.
2. Bethlen István, gróf (1874-1947): Az 1. világháború előtt előbb a Függetlenségi, majd az Alkotmánypárt tagjaként vett részt a magyar politikai életben. 1919-ben nagy szerepet játszott a Magyarországi Tanácsköztársaság megbuktatására szervezkedő ellenforradalomban: egyik vezető alakja volt a bécsi Antibolsevista Comité nevű, a Tanácsköztársaság megdöntésére létrejött magyar ellenforradalmi csoportnak. Az ellenforradalom győzelme utáni időszakban, 1921-31 között miniszterelnök volt. Jelentős szerepet játszott az ellenforradalmi rendszer politikai konszolidálásában és gazdasági stabilizálásában. 1922 elején sikerült létrehoznia az Egységes (kormány) Pártot. 1922 márciusában rendeletileg keresztülvitte a parlamentáris választójog szűkítését és a nyílt szavazásos rendszer újbóli bevezetését. Külföldi kölcsönök felvételével hajtotta végre 1924-ben a pénzügyi stabilizációt. A gazdasági válság következtében fokozódó általános elégedetlenség miatt 1931 nyarán lemondásra kényszerült, de politikai befolyása ezt követően is jelentős maradt.
3. Vitéz Gömbös Gyula (1886-1936): Az 1. világháborúban vezérkari százados. 1919 januárjától a szélsőjobboldali MOVE (Magyar Országos Véderő Egylet) elnöke volt, 1919 márciusa és augusztusa között a bécsi Antibolsevista Comité tagja, a szegedi ellenforradalmi kormányban honvédelmi államtitkár. A Tanácsköztársaság bukása után nagy része volt a fehérterror szervezésében és az ellenforradalmi rendszer kiépítésében. A fajvédők vezéréként 1922-ben csatlakozott az Egységes Párthoz, de már 1923-ban kilépett, mert a Bethlen féle konszolidációs politikát túlságosan liberálisnak tartotta. 1923-ban megalakította a jobboldali ellenzéki Fajvédő Pártot. 1928-ban visszatért az Egységes Pártba, előbb honvédelmi államtitkár, majd

1929-ben honvédelmi miniszter lett. A válság mélypontján, 1932 októberében lett miniszterelnök. Miniszterelnökként sikertelen kísérletet tett totális fasiszta diktatura bevezetésére. 1936-ban – törekvéseinek kudarca után – miniszterelnökként halt meg.

2.

**Payr Hugó¹ beadványa Horthy Miklóshoz
a szélsőjobboldali mozgalmak megfékezése ügyében**

1938. október 31.

Főméltóságú Kormányzó Úr!
Legkegyelmesebb Uram!

Mélységes aggodalommal szívemben fordulok főméltóságodhoz kettős veszedelem nehéz órájában.² De nem tudok tovább hallgatni. Az a felelősség, mellyel mint fővárosi képviselő Budapest népének tartozom, arra a szokatlan elhatározásra kényszerít, hogy a magyar élet legmagasabb fóruma: legfőbb reménysége elé terjesszem a mai helyzet képét.

...

II. Szálasi³ sikerének titka.

A totális államok példája, érdekes módon, sokáig nem gyakorolt hatást a magyar közvéleményre. Apró, széthúzó pártocskák alakultak ugyan, de pár száz embernél többet nem tudtak vonzani. Az első lökőerőt ehhez a mozgalomhoz Szálasi adta.

Érdekes kérdés: hogyan lett ebből az egyébként jelentéktelen századosból a mai magyar politikai élet jelentős tényezője? Amikor szónokolni, írni nem tud, se sajtója, se pártja, se pártvezéri képessége, sőt még csak világos gondolata sincs.

Miután Szálasi annak idején elsőnek nekem ajánlotta fel, hogy egy Gömbös elleni akcióhoz megszervezi a hadsereget (!), s csak elutasításom után fordult ugyanezzel a szociáldemokratákhoz, majd önállósította magát, ismerem módszereit, s meg tudom világítani a „Szálasi-problémát”.

Szálasi a vezérkar politikai osztályán szolgált. Itt kezébe kerültek a német, orosz, olasz propaganda-mozgalmakról szóló leírások. Ezekből kiválasztott egy pár trükköt, s azokat megpróbálta nálunk megvalósítani.

Hogy csak egy, a leghatékonyabb trükkjét említsem: 30-40 fiatal embert alkalmazott, akiknek az volt a feladatuk, hogy reggeltől estig, mindenütt, ahol megfordulnak, elégedetlenkedjenek, és hirdessék, hogy „majd Szálasi segít”... És ezt olyan időben súgták úton-útfélen az emberek fülébe, amikor a fentebb vázolt okok miatt a tömegek egy része új politikai elhelyezkedést keresett.

Így lett Szálasi „az egyetlen, a becsületes, a segítő”, a tömegek misztikuma, reménysége és politikai vezére.

III. Az antiszemitizmus

Elősegítette a Szálasi-misztikumot a kormánypárt szélsőjobboldali frakciója, és ennek befolyása alatt álló kormánysajtó.

Ezek kezdték a versenyfutást a forradalommal. Gyökértelenek lévén a választók között, zsidózni kezdtek, s ezzel megalakították az egységfrontot kormánypárt és nyilastábor között. Sajtójuk visszhangzott a legféltelenebb agitációtól, a kormány pedig tétlenül nézte „az erők játékát”, és sürte, hogy az országot egyre mélyebben sodorják a forradalmi hangulatba.

Meg lehet állapítani, hogy a nyilaspártok ennek dacára nem számolhatnak jelentős „szervezett” tömegekkel. Csak a felszított zsidógyűlölet nagy és általános az országban. Ez pedig minden nyilas-megmozdulásnak nagyszerű akusztikát ad, és biztos talaja a további szervezkedésnek...

Nálunk is megnyilvánul az a csodálatos jelenség, hogy nem az éhesek, nem a munkanélküliek, nem a nyomorgók adják a nyilastömegeket, hanem a stréber kishivatalnokok, altisztek, BSZKRT-kalauzok, beugratott hadnagyok...

És meg kell mondani őszintén: a kormánypárti közönség kiábrándultságából, az ellenzéki vezeték tétlenségéből, a nyilasok trükkjeiből, kormánypárti képviselők és kormánysajtó zsidózásából összetevődött „népi mozgalmat” szította, táplálta, fűtötte a Darányi-kormány tétlensége.

A nyilasok látták, hogy felelősség nélkül lehet izgatni, gyűlésezni, röpcédulázni. Látták, hogy miniszteri nyilatkozatokkal szemben a hivatalos sajtó támogatja a forradalmi mozgalmakat, s így könnyű volt elhithetniük az új csillagot váró tömegekkel, az opportunistáknak, az elvtelen emberekkel, hogy „1938 a miénk”, és „Szálasi jön”.

IV. Az Imrédy-kormány taktikai hibái

De épp ez az elvtelenség, épp ez az opportunitás hozta magával, hogy a tavasszal, amikor Szálasi helyett Imrédy és egy keménykezűnek ismert belügyminiszter jött:

az egész országban megtorpant, megállt a nyilas szervezkedés. Az első csata ütközet nélkül is meg volt nyerve. Az emberek otthagyták a nyilaspártokat, és várták a gazdasági zseni csodaszereit.

Ezre azonban hiába vártak. Valami nagyarányú tömegmunka helyett – egy fasiszta állam kialakításáról kaptak homályos értelmű kijelentéseket. A gazdasági élet „bekurbilizása” helyett jött a nyugtalanságot nem csillapító zsidótörvény, a szeszgyáraknak értelmetlen elkommunizálása, jöttek a nagy adók... egyébként maradt minden a régiben. A jobboldali lapok tovább zsidóztak, az agitáció, a

röpcédulázás, a titkos aknamunka újból megindult, a nyilas remények ismét ki-
virágoztak.

Imrédy ekkor még azt hitte, hogy az egész nyilasmozgalom: szociális kérdés. Azt hitte, hogy ha mindenkit kenyérhez tud juttatni, megoldja ezt a problémát. A belügyminiszter viszont pusztán rendészeti kérdésnek tekintette az egész ügyet, és a kormányban senki sem gondolt arra, hogy ez nemcsak szociális és nemcsak rendészeti probléma, hanem elsősorban és leginkább politikai.

Hiszen politikai pártalakításról van szó, melynek célkitűzéseivel szemben csak azonos eszközökkel lehet harcolni. Agitáció ellen – agitációval. Erőszak ellen – erőszakkal. Ezt, sajnos, senki sem teszi. Avagy hol vannak azok a képviselők, akik nap nap után a nép közé mennek, és ott dolgoznak, beszélnek, vigasztalnak, agitálnak, hogy hitet meg lelket tartsanak az embereken? És hol van a törvény féktelen szigora, amely megtorolná, megakadályozná a szakadatlan lázítást?

Egy hivatalos propagandairóda, amely naiv plakátokon és egy pár napidíjjal összetoborozott gyűlésen kívül mást nem tud produkálni, nem fegyver a náciizmus kolerajárvány-szerűen terjedő fertőzésével szemben.

És különösen hatástalan ez a fegyver akkor, amikor az emberek azt látják, hogy a kormány maga sem veszi komolyan a szélsőjobb elleni küzdelmet...

V. A diktatúra terve

Úgy látszik, Imrédy maga is belátta, hogy eszközei nem vezetnek célhoz, és ezért egy minden eddiginél kétségbeejtőbb tervet kovácsolt: a diktatúra tervét, a parlament nélküli kormányzás tervét, a korporációs állam, a rendi állam, a fasiszta állam kialakításának a tervét.

Főméltóságú kormányzó úr! - elérkeztem ahhoz a ponthoz, ahol kétségbeesve kell felsikoltanom:

ez a vég kezdete!

Igaz, diktatórikusan kormányozni minden őrmester tud, amíg van, aki engedelmeskedik. De a diktatúra nem államművészet. Ezért is keresi ezt az eszközt a miniszterelnök úr, aki lehet jó fiánc ember, de nem politikus...

A parlamentre azonban nem a népnek van szüksége, hanem a hatalmon levőknek. Mert a parlament legbiztosabb levezető csatornája a tömegindulatoknak. Ha nagy a feszültség: egy kormányváltás, ha még nagyobb: új választás mindig enyhíti a helyzetet, és egy időre új etapot, nyugalmi állapotot teremt. Ha ez nincs meg, akkor a feszültség a hatalmon levők alatt robban, s nyomában jár a forradalom.

Rettenetes felelősség azért a diktatúra: nagy rizikó és nincs belőle visszatérés.

Nagy rizikó, mert az első diktátor szükségképpen elvezet Szálasi diktatúrájához... És nincs belőle visszatérés, mert egy diktátor, aki olyan reformokat akar megvalósítani, amelyeket a parlament előre nem szavazna meg neki, utólag sem

állhat a parlament elé. A diktatúrát tehát folytatni kell, egyre szélsőséesebb emberekkel.

De miért van minderre szükség? Mit akar a miniszterelnök úr csinálni, amit nem mer a parlament elé vinni? Azt mondják: fasiszta világrendet, egypárt-uralkodó rendszert, párthadsereget, uniformizált sajtót, új zsidótörvényt, radikális földreformot, nagy ipari vállalatok nacionalizálását, régi politikusok hidegre tételét...

Ha mindennek csak a fele igaz, az is versenyfutás a forradalommal. Márpedig a forradalmat sem megelőzni, sem letörni nem lehet úgy, ha frazeológiáját a kormány túllícitálja...

A forradalmat le lehet törni erős kézzel, bátor elhatározással. A forradalmat meg lehet előzni okos szociálpolitikával és a törvények taktikázás nélküli betartásával. Csak éppen túllícitálni nem lehet a forradalmat.

Ismételten kérdelem magamtól: miért van minderre szükség? Különösen most, amikor helyes propagandával egy új honfoglalás örömnepének mámorába lehetne ringatni az egész népet. Miért kell épp most a „túllícitálással” igazolni a nyilasokat, és kormányprogrammá tenni a tömegek elkeseredésének jogosságát?

Az ember valóban kételkedik abban, vajon a miniszterelnök úr ítélőképessége helyes-e?

VI. Lehet-e megállítani a nyilasveszedelmet?

Egy pillanatig sem áttatom magam: a nyilasveszedelem az ajtó előtt van. A felheccelt tömegek minden percben készek a kirobbanásra. Fokozza a veszedelmet a „leszerelés problémája”. Köztudomású, hogy a tisztikar egy része - Szálasit életi. Nyilvánvaló tehát, hogy a helyzet súlyos, és aggodalomra ad okot. És végül a bevonultak százezreiben természetesen felgyülemlik egy csomó keserűség.

Ám mindez leszerelhető. Egy kemény és bátor közigazgatási ember, törvénykönyvvel a kézben, hátsó gondolatok és a forradalommal való kacérkodás nélkül minden kirobbanást megakaszthat. Okos szociális intézkedésekkel és politikai hozzáértéssel, ügyes propagandával pedig a nép között is szembe lehet szállni a nyilasokkal. Ami pedig a katonaságot illeti, nem hiszem, hogy energikus parancsnokok ne tudnák egy pár példás büntetéssel azt a néhány félrevezetett fiatal urat a legfelsőbb hadúr iránti esküjére emlékeztetni.

Szent meggyőződéseim – s e meggyőződésemet a budapesti nyomortanyákon, a nép között szereztem –, hogy szembe lehet szállni, meg lehet állítani a nyilasmozgalmat...

Csak épp Imrédy tervét nem tartom alkalmasnak semmi jóra. Ez szétzilálja az országot, s azért félttem e tervtől a nemzetet, társadalmi rendünket és elsősorban főméltóságod magas személyét, élete munkásságát, húszesztendőskor alkotását.

Ez a félelem, a kettős veszedelemtől való félelem adta kezembe a tollat...

Főméltóságú kormányzó úr! – a veszedelem órájában én is megpróbálom a helyzet őszinte feltárással lelkiismereti kötelességemet teljesíteni. A többi az Úristen dolga.

* Horthy Miklós titkos iratai. Az iratokat sajtó alá rendezte, magyarázó szövegekkel és jegyzetekkel ellátta: *Szinai Miklós és Szücs László* Budapest, 1962. Kossuth. 192-197.o. (kihagyásokkal).

1. Payr Hugó Nemzetgyűlési képviselő
2. 1938 november elejére belpolitikai válság bontakozott ki Magyarországon. Horthy ismét Imrédy Bélát (1.4.sz.jegyzet) bízta meg kormányalakítással, mert a nagytőke bízott Imrédy pénzügyi kvalitásaiban, aki egyébként angol és amerikai szakmai körökben is rokonszenvenek örvendett. Nem várták tehát, ami történt, hogy Imrédy szorosabbra fűzze a Magyarországot Németországgal összekötő szálakat és kapcsolatot teremtsen magyar szélsőjobboldali elemekkel. Ezért a fináncdőkés és konzervatív nagybirtokos vezető körök már októberben Bethlen István vezetésével akciót indítottak Imrédy ellen. Így született Payr Hugó Horthynak írt levele.
3. Szálasi Ferenc (1897-1946): A magyarországi fasiszta Nyilaskeresztes Párt- hungarista mozgalom vezetője. Nyugalmazott vezérkari őrnagy. 1944. október 15-én a náci Németország segítségével került hatalomra. 16-án Horthy – német nyomásra – miniszterelnökké nevezte ki és átadta neki az államfő jogait is. A 2. világháború befejezése után a Népbíróság mint háborús főbűnöst halálra ítélte és kivégeztette.
4. Imrédy Béla (1891-1946): Pénzügyi szakember, 1928-tól a Nemzeti Bank igazgatója, 1935-től elnöke. 1932-36 között pénzügyminiszter. 1938 májusától 1939 februárig miniszterelnök. Kormányja a korábbiaknál is erősebben hozzáláncolta Magyarországot a fasiszta hatalmakhoz. Előkészítette Magyarország csatlakozását az Antikomintern paktumhoz, és kilépését a Népszövetségből. A teljes fasiszta diktatúra kiépítéséhez kért kormányfelhatalmazást. A politikájával szemben - az uralkodó körökben is erősödő – ellenszenv miatt lemondatták.

3.

Francia értelmiségiek tiltakozása 1924-ben a lengyelországi fehérterror ellen*

A terror hulláma vonul át jelenleg Lengyelországon.¹ Az ország sajtója alig beszélhet erről, mert el van némítva.

Minden haladó véleményű újságot, mely megpróbál megjelenni azonnal felfüggesztenek; a fiatalok által alakított klubokat felkutatják és feloszlatják, a szakszervezetek meg vannak fosztva helyiségeiktől; ez minden borzalmával a rendőrség és a brutális elnyomás uralma.

A Lengyel Köztársaság börtönei ma több mint 3000 politikai foglyot tartanak fogva: letartóztatott munkásokat sztrájkban való részvétel miatt, ukrán és

fehérorosz parasztokat, akiket a nemzeti függetlenség követelésével gyanúsítanak, értelmiségieket, akik a tömegek nevelésének szervezésében bűnösök.

Bántalmazva fegyőreik által, megsebezve, bottal és szíjjal verve, mocskos tálakon felszolgált répán tartva, összezárva a közönséges bűnözőkkel, akik ellopják ruháikat, hideg és fertőzött cellákban, férgeknek kiszolgáltatva, szappantól, fehérneműtől, olvasmánytól, látogatástól megfosztva, hihetetlenül rossz egészségügyi körülmények között – az életmód, amire kényszerítik őket olyan, hogy sok börtönben a letartóztatottak inkább a halált választják a lassú kínlódás helyett.

Egyébként nem mindig lassú: nemrégiben az orvosi vizsgálat, melyet egy letartóztatott, Olga Besszerabova családja kért, aki „öngyilkos” lett cellájában február 14-én, megállapíthatta, hogy a halál ütések és undorító bánásmód következtében állt be.

Március 13. óta Krakkó, Lemberg és Lodz börtöneiben több száz fogoly éhségsztrájkba kezdett, hogy kielégítsék következő követeléseiket: a férgek által fertőzött cellák megtisztítása, fehérműváltás és fürdés hetente egyszer, a táplálék minőségének javítása, a betegek ellátása, a látogatások engedélyezése, napi két óra séta.

A legszigorúbb emberiesség nevében élénken tiltakozunk ezen visszaélések ellen és követeljük, hogy helyt adjanak a bebörtönzöttek elemi kívánságainak.

Paul Painlevé, Edouard Herriot, Léon Blum, Paul Boncour, Séverine, Romain Rolland, Victor Basch, Georges Pioch, Pierre Caron, Charles Richet, Aulard, Hadamard, Bouglé, F.Héroid, Mathias Morhadrt, Jean-Richard Bloch, Pierre Hamp, Charles Vildrac, Lucien Descaves, Henri Béraud, Michel Corday, Léon Bazalgette, Paul Colin, Albert Crémieux, Henri Marx, Paul Reboux, Noel Garnier.

Párizs, 1924 május hó.

*. La terreur blanche en Pologne. Trois documents. Vienne, 1925. 7-8.o.

1. Lengyelországban 1923 novemberében a munkásság forradalmi megmozdulásait elfojtották ugyan, de a gazdasági válság még ezután mélyült el. A tömeges elégedetlenségre a kormány terrorral válaszolt, ami külföldön is jogos tiltakozást váltott ki, annál is inkább, mivel 1924-ben Lengyelországnak a valutastabilizációhoz külföldi tőkére volt szüksége.

4.

Részletek az 1935. április 23-i Lengyel alkotmánybói

A Lengyel Köztársaság

...

2. A köztársaság élén az elnök áll. Rajta nyugszik a felelősség Isten és a történelem előtt az állam sorsáért. Legfőbb kötelessége gondoskodni az állam jólétéről, harcképességéről és nemzetközi állásáról. Az ő személyében testesül meg az egyé és oszthatatlan államhatalom.

3. Azok az állami szervek, amelyek az elnök főhatósága alatt állnak, a következők: a kormány, a szejm, a szenátus, a fegyveres erők, a bíróságok, az állami ellenőrzés.

Az ő feladatuk a köztársaság szolgálata.

...

II. A köztársasági elnök

11. A köztársasági elnök mint legfelsőbb állami személyiség összehangolja a legfelsőbb állami szervek működését.

12. A köztársasági elnök:

a. belátása szerint kinevezi a miniszterelnököt és az ő javaslatára a minisztereket;

b. összehívja és felosztatja a szejmet és a szenátust;

c. elrendeli a szejm és a szenátus üléseinek megkezdését, elnapolását és beárátását;

d. a fegyveres erők legfőbb parancsnoka;

e. reprezentálja az államot a külföld felé, fogadja külföldi államok képviselőit és kinevezi a lengyel állam képviselőit;

f. dönt háború és béke kérdésében; egyezményeket köt más államokkal és ratifikálja azokat;

g. betölti a számára fönntartott állami hivatalokat.

13. A köztársaság elnöke olyan személyes jogokat élvez, amelyek az ő előjogai, kiváltságai. Ezek közé az előjogok közé tartozik:

a. jelöltet állítani a köztársaság elnöke funkcióra és elrendelni az általános választást;

b. kijelölni a köztársasági elnök utódját háború esetén;

c. kinevezni és leváltani a miniszterelnököt, a Legfelsőbb Bíróság első elnökét és a Legfelsőbb Ellenőrző Kamara elnökét;

d. a hadseregfőparancsnok és a fegyveres erők főinspektorának kinevezése és leváltása;

e. az állami törvényszék bíróinak megbízása;

f. azoknak a szenátoroknak a megbízása, akik mandátumukat a köztársasági elnök választása alapján birtokolják;

g. a civillkancellária vezetőjének és hivatalnokainak kinevezése és elbocsátása;

h. a szejm és a szenátus fölösztatása az ülészak vége előtt;

i. a kormány tagjai elleni vádemelés az állami törvényszék előtt;

j. a kegyelmi jog gyakorlása.

14. A köztársasági elnök által kiadott hivatalos iratok a miniszterelnök és a resort miniszterek ellenjegyzésével érvényesek. Ellenjegyzés nélkül érvényesek azok az okmányok, amelyek a köztársasági elnök személyes jogain (előjogok) nyugszanak.

15. A köztársaság elnöke cselekedeteiért nem felelős. Hivatali ideje alatt nem vonható felelősségre olyan cselekedetek miatt, amelyek nem kapcsolódnak a köztársasági elnöki funkció gyakorlásához...

...

III. A kormány

25. A kormány irányítja az állam ügyeit, azokat kivéve, amelyekben más hatalmi szervezet az illetékes. A kormány a miniszterelnökből és a miniszterekből áll. A miniszterelnök reprezentálja a kormányt, irányítja annak munkáját és meghatározza az állami politika általános alapelveit. A miniszterek az állami igazgatás egyes ágazatait irányítják, és végrehajtják a számukra előírt külön feladatokat. A kormány megalakítását, a miniszterelnök, a minisztertanács és az egyes miniszterek hatáskörét a köztársasági elnök rendeletileg szabályozza.

...

28. A miniszterelnök és a miniszterek politikailag a köztársasági elnöknek felelősek és a köztársasági elnök bármikor felmentheti őket.

29. A szejm a kormány működése fölött gyakorolt parlamentáris ellenőrző jog alapján követelheti a kormány vagy valamely miniszter lemondását. Ilyen követelést csak a rendes ülésszak időtartama alatt nyújthat be, és az erről szóló szavazás nem történhet azon az ülésen, ahol a követelést benyújtották. Ha a szejm szokásos szótöbbséggel egyetért a javaslattal és a köztársasági elnök három napon belül a kormányt vagy a minisztereket nem hívja vissza, és a Kamarákat sem oszlatja föl, a szenátus a javaslatot a következő ülésén megtárgyalhatja.

Abban az esetben, ha a szenátus is egyetért a szejm által benyújtott javaslattal, a köztársasági elnök visszahívja a kormányt vagy a minisztert, amennyiben a szejmet és a szenátust nem oszlatja föl...

VIII. A fegyveres erők

...

62. A köztársasági elnök meghatározza az évente besorozandó újoncok létszámát. A kontingens megváltoztatása csak törvény útján lehetséges.

63. A köztársaság elnöke mint főparancsnok rendeleteket ad ki, amelyekkel részletesen szabályozza az egyes legfelsőbb katonai hatóságok szervezetét és az általa mint a fegyveres erők főparancsnoka által kiadott rendeletek ellenjegyzésének módját.

A köztársasági elnök dönt a hadseregnek az állam védelmére történő bevetéséről.

Abban az esetben, ha hadseregfőparancsnok kinevezésére kerülne sor, a fegyveres erők fölötti parancsnoklás joga a kinevezett hadseregfőparancsnokra száll át.

A hadsereg vezetésével kapcsolatos cselekedetekért a kinevezett hadseregfőparancsnok a köztársasági elnöknek, mint a fegyveres erők főparancsnokának felelős...

XI. Az Állami Ellenőrzés

...

77. A Legfelsőbb Ellenőrző Kamara a kormánytól független. A köztársasági elnök nevezi ki és menti fel a Legfelsőbb Ellenőrző Kamara elnökét, és az elnök javaslatára és ellenjegyzésével nevezi ki és menti fel a testület tagjait. ...

Az államot fenyegető külső és belső veszély

...

79. Abban az esetben, ha a fegyveres erőt fel kell használni az állam védelmére, a köztársasági elnök hadiállapotot rendel el az állam egész területére vagy területének egy részére. Amíg a hadiállapot érvényben van, a köztársasági elnöknek jogában áll a törvényhozó kamara jóváhagyása nélkül rendeleteket kiadni az állami törvénykezés területén, az alkotmány megváltoztatásának a kivételével. A köztársasági elnök a törvényhozó kamarák ülészeit a békekötés időpontjáig meghosszabbíthatja, a szejm és a szenátus ülészeit pedig az állam védelmének kívánalmaitól függően megnyithatja, elnapolhatja, berekesztheti. A szejmet és a szenátust – a törvényhozó kamarák által meghatározott – csökkentett létszámmal is összehívhatja, ha olyan ügyekben kell döntés, amely a törvényhozó kamarák működéséhez szükséges.

*. Weltgeschichte der Gegenwart in Dokumenten. I.-V. Bd. Essen, 1940. 354-366.o. kihagyásokkal

1. Ez az alkotmány 1935. március 23-án, röviddel Pilsudski marsall halála előtt (május 12.), a marsall kivánságára született. Az alkotmány mérhetetlenül kiterjesztette a végrehajtó hatalom jogkörét, ezzel szolgálva a tekintélyuralmi rendszer további fönntartását. – Pilsudski, Józef (1867-1935) 1918-22 között Lengyelország államfője és hadseregfőparancsnoka volt. Átmeneti visszavonulása után 1926. május 14-én katonai puccs révén miniszterelnök, hadügyminiszter, és a lengyel hadsereg főfelügyelője, marsall lett. – Belpolitikájában a haladó és a forradalmi erők elfojtására törekedett. Külpolitikájában 1934-től a hitleri Németországhoz való közeledés híveként lépett fel.

5.

A történelmet emberek csinálják!

**Göring birodalmi miniszter¹ előszava
Pilsudski marsall visszaemlékezéseinek német kiadásához**

1935. augusztus 8.

Ahogy az utóbbi években Németország példáján bebizonyosodott, hogy milyen igazak ezek a szavak,² éppúgy a velünk szomszédos országok közelmúltbeli sorsa – mind a jó, mind a rossz oldalát tekintve – e mondat örök érvényű igazságának bizonyította.

Pilsudski marsall nagy férfi volt. Ismertem őt személyesen és mély hatást gyakorolt rám személyiségének hatalma. Önzetlen, nagy odaadással dolgozott Pilsudski marsall a hazájáért. Már életében mitikus magasságokba emelkedett hazája történelmében. A mai Lengyelország nem létezne Pilsudski nélkül.

Nekünk németeknek Adolf Hitler visszaadta a hősiesség iránti érzékünket. Ezért tiszteljük mi a világ nagy férfait. Azért ereszkedtek a zászlók Németországban is félárbóca, amikor a lengyel hadsereg a gyászoló nép között az utolsó parádén díszmenetben elvonult Lengyelország Első Marsalljának koporsója előtt.

József Pilsudski volt azonban az a férfi is, aki a német Führerrel és kancellárral azokat az előfeltételeket és alapokat megteremtette, amelyeket nemzeteink szerencséje és azontúl a világ békéjének megőrzése érdekében tovább lehetett és a jövőben is tovább kell építeni. A népeknek meg kell ismerkedniük és barátkozniuk szomszéd népeik nagy államférfiainak és vezetőinek gondolatmenetével. Az egyes népekre jellemző sajátosságokból és *kényszerűségből* születő ellentétek ismerete az előfeltétele ezek áthidalásának.

Ezért üdvözlöm én Pilsudski műveinek német kiadását, amelyet az elhunyt marsall élénk részvételével támogatott. Műveinek Németországban történő megjelentetése több mint baráti gesztus. A szomszédunk elmélyültebb megismerését teszi lehetővé az olvasók számára.

Berlin, 1935. augusztus 8.

Hermann Göring

Pilsudski, József: Erinnerungen und Dokumente.(...) Mit einem Geleitwort vom Ministerpräsidenten General Hermann Göring. Bd.I. Meine ersten Kämpfe. Essen, 1935. V-VI. lap.

1. Göring, Hermann (1893-1946): 1933-tól birodalmi miniszter, a porosz titkosrendőrség főnöke, porosz miniszterelnök és belügyminiszter (1934-ig). A légügyi minisztérium megszervezője, 1934-től birodalmi erdő- és vadászatügyi miniszter, 1935-től a légierő főparancsnoka, vezérőrnagy. 1940-től marsall.
2. Az előszó címéről van szó. „emberek” alatt Göring a Führer-Prinzipet, a náci vezérével hangsúlyozza.

**Részletek Oliveira Salazar¹
„Békés Forradalom” című könyvéből**

...

Az 1926. május 26-i diktatúráról

... A megoldást a hadsereg hozta meg, mikor 1926 május 26-án felállította a nemzeti diktatúrát. Ez a diktatúra megelőzte – ez a helyzet politikai logikájából következik – az újjáépítés munkáját a legkülönbözőbb területeken, a pénzügyeken kezdve s a következőkben nyilvánult meg: becsukta és feloszlatta a képviselőházat, feloszlatta a pártokat, erős és független kormányzatot létesített s elrendelt néhány szükséges megszorítást a sajtó és a gyülekezési szabadság területén. A múlt tapasztalata megmutatta, hogy megengedni a gyeplőt, az egyet jelent azzal, hogy a régi pártoknak megengedjük a közvélemény megmérgezését, s eltűrjük, hogy párthíveik s a nekik behódolt hivatalnokok segítségével minden eredményes munkát megakadályozzanak...

Portugália gazdasági újjáépítéséről

...Gazdasági újjászervezésünknek egyik alapvető elve, hogy az anyaország és a gyarmatok gazdasági életének ki kell egészítenie egymást s egység felé kell törekednie. Ez a politika, melyet alkotmányjogilag az 1930-ban hozott Gyarmati Okmány állapított meg, nem kelthet csodálkozást. Egyébként a gazdasági közösség elve birodalmunk határain belül nem más, mint a politikai közösség Portugáliában hagyományos elvének kiterjesztése az anyaországról a gyarmatokra, melyek tengerentúli tartományaink. Ebből az elvből következnek a sajátos vámviszonylatok az anyaország és a gyarmatok között s gyarmatok között egyenként. Ez az elv teszi egyébként lehetetlenné, hogy gyarmataink valamelyikét is, a nagyobb egység hátrányára, melybe tartozik, idegen gazdasági rendbe tartozónak tekintsék: vagyis a külföldieknek a portugál gyarmatokon folytatott kereskedelmi tevékenysége csak a mi nemzetgazdaságunk hasznára szolgálhat.

Ennyi tartozik az államra, de a gazdasági újjáépítés – legalább is nálunk – nem lehet csupán közügy, sokkal inkább az egyének erőfeszítésévé kell lennie, melyet korporatív szervezetben kell egyesíteni. A gazdasági, társadalmi és politikai téren a korporatív rendszer szolgál alapelvül. A portugál köztársaság tehát már meghatározása szerint is testületi, érdekképviseleti állam, ami természetesen nem jelenti még azt, hogy a testületi rendszert mindenütt megteremtették volna, ahol megszervezése lehetségesnek és hasznosnak ismerhető el. Ellenkezőleg, a gyorsított menet helyett a lassú, de biztos haladás hívei vagyunk, mintha olyan rendszerrel kísérleteznénk, mely oly általánosan sohasem volt még végbevívve, hogy a legnagyobb óvatosság nélkül bánhassunk vele.

Annak ellenére, hogy eddig egyetlen korporációt sem alkottunk meg teljesen, a korporatív szellem lassanként mégis álthatja a portugál nemzetgazdaságot és rendszerünk győzelme szempontjából csak ez a fontos...

A portugál rendszer ideológiájáról

...Ellene vagyunk tehát mindennek, ami internacionális, ellene vagyunk a kommunizmusnak, szocializmusnak, liberális syndicalizmusnak, mindennek, ami megkisebbiti, szétesztja és feldúlja a családot, az osztályharc ellen vagyunk, a hazátlanok és istentelenek ellen, a munka rabszolgasága ellen, az élet kizárólagosan materialista felfogása ellen s az ellen a felfogás ellen, mely a jog forrásának az erőt tekintti. Ellene mondunk minden nagy eretnekségnek, annál inkább, mert sohasem volt semmi bizonyágunk arra vonatkozóan, hogy valaha is lett volna a földön olyan hely, ahol hasonló eretnekségek hirdetési-szabadságának jó vége lett volna. Ez a szabadság, ha a modern idők barbárainak megadnánk, nem szolgálna másra, csak arra, hogy aláássa civilizációnk alapjait...

A parlamentarizmusról

...Parlament-ellenesek, demokrácia-ellenesek és liberalizmus-ellenesek vagyunk s testületi államot akarunk létrehozni. Az ilyenféle kijelentések alkalmasak rá, hogy megremegtessenek bizonyos népeket, – egyesekben egyenesen borzadást keltenek, – kik szívesebben javítják ki társadalmi berendezkedésük erényeivel politikai rendszerük hibáit, mint hogy hajlandók lennének szembenézni azzal, hogy ugyanezek az intézmények miféle bajokat okoztak másféle felépítésű országokban. De őszintén szólva, nincs itt miért remegni, végeredményben mi is ugyanarra törekszünk, amire ők, csak hogy olyan módszerekkel, melyek jobban megfelelnek a mi létformáinknak. Azt szeretnénk, hogy intézményeink legnagyobb érdeme az legyen, hogy portugál eredetük nyomát magukon viselik.

A tizenkilencedik század egyik legnagyobb tévedése az volt, hogy úgy tekintett az angol parlamentarizmusra és az angol demokráciára, mintha azok minden európai népre alkalmazhatók lennének. Most látszik, mi lett az eredmény: a parlamentáris demokrácia mindenütt bizonytalan helyzetre, rendetlenségre vezetett vagy éppen bizonyos pártoknak az igazi nemzetre nehezedő elnyomó uralmává lett. Kivétel legfeljebb Svájc és néhány északi ország, ahol az élet és a történelem sajátos adottságai lehetővé tették, hogy a demokratikus intézmények meghonosodjanak és jól működjenek. Másutt mindenfelé diktatórikus kormányzat kerekedett felül, mihelyt a bajok már tűrhetetlenek lettek, helyreállították a rendet, újjászervezték az életet, helyrehozták a hibákat s aztán kezdődhetett minden előlről.

A kontinens demokráciái általában nem tették meg a nép érdekében azt, amit nem demokratikus kormányzatok megtehettek volna: hogy ezek a liberálisnak tekintett kormányzati formák valóban gondolt viseltek volna a polgári szabadságra. Mi antiliberalisak vagyunk, mert biztosítani akarjuk az emberi szabadságjogokat,

míg a liberalizmus néha azt is elvette tőlünk, amink volt, s képtelennek mutatkozott rá, hogy biztosítsa számunkra azokat, melyeket megszerezhettünk volna. Demokrata-ellenesek vagyunk, mert a mi demokráciánk, mely látszatra a népre támaszkodott s azt állította, hogy azt képviseli, eljutott addig, hogy csak a választások napján emlékezett vissza a népre. Mi, mi fel akarjuk emelni ezt a népet, meg akarjuk védeni, nevelni s kiragadni a plutokrácia rabszolgaságából.

Másrésről azt képzelni, amint sokan teszik, hogy a polgári szabadság hozzá van kötve a demokráciához vagy a parlamentarizmushoz, az annyi, mint nem venni számításba minden idők politikai és szociális életének legnyilvánvalóbb tényeit...

A politikai intézményekről

...A politikai intézmények területén a testületi rendszer alapvető jelentőségű. A nemzetgyűlés mellett, mely megosztja a törvényhozó hatalmat a kormánnyal, a kormány, melyet szabadon és kizárólagosan az államfő választ ki, s amely így nem függ sem parlamenti irányítástól, sem semmiféle szavazástól, jogilag és ténylegesen az a szerv, mely az egész politikai gépezetet mozgásba hozza, neki van a legnagyobb kezdeményezési lehetősége, ez felelős legteljesebben a közügyekért, ez a tekintélynek a legbiztosabb záloga, mert nincs erős állam, ha a kormányzat nem az. Az állam legfőbb magisztrátusának állandóságát a köztársasági elnök megbízatásának hosszúsága biztosítja s az a teljes függetlenség, melyet az elnök élvez a szuverénitás többi szervével szemben.

A testületeknek és a legkülönbözőbb érdekszervezetek képviselőinek, melyek csak a nemzeten belül élnek, közvetlen befolyásuk van a helyi autarchiák alkotmányára és testületi kamarát alkotnak. Abban a mértékben, ahogy ez a szervezet terjed, az állam még inkább mint a ma, a nemzetet tükrözi majd, mint szerves egészet, s az egyének befolyása a szuverénitás szerveinek alakulásában egyre inkább azon fordul, hogy mi az egyén a nemzeti életben - mint családapa, mint termelő, mint ilyen vagy olyan hit követője, amint érdekelve van a nevelés, szórakozás vagy sport valamely alkotásában: ez a való élet politikája...

A munkásszervezetekről

...Portugália nagy munkástömegei nincsenek szervezetbe tömörítve; egy kis töredékük, melyet entellektüelek vezetnek, a szocialista párthoz tartozik; egy másik nagyon kisszámú csoport a forradalmi szindikalizmus, az anarchistapárt és a kommunizmus között oszlik meg. Vannak ezek közt, nagyon kevés szabad pályán működő egyén mellett, elómunkások, akik nem mindig igazi munkások.

A szocialista párt külsejét és cselekvésmódját tekintve olyan, mint a többi köztársasági párt. A most tervezett állam keretein belül nincsen számára hely, mint ahogyan más párt számára sem; úgy látszik, hogy a munkások új gondolkodásmódjában sem találhatja meg azokat a feltételeket, melyek szükségesek fennmaradásához.

Ha csak valamely, az eszmékben és módszerekben végbemenő mély átalakulás nem következik be, feltételezem, hogy a szocializmus oly erő, mely pusztulásra van ítélve.

A többi forradalmi jellegű munkásszervezetben ma bolsevista ideológia uralkodik és idegen elemek végzik bennük a szervezési munkát. Az osztályharcban mindnyájan szociális forradalom felé hajolnak; ez nagyon összetett fogalom, mely nemcsak azt a gazdasági és társadalmi átalakulást jelenti, amelyet régen a munkástömegek kívántak, hanem minden rendnek teljes szétrombolását és egy gyökereiben új társadalmi rendnek a megvalósítását, melyből hiányzik a haza, a család, a magántulajdon és az erkölcs gondolata. (Ezeket a szavakat általánosan elfogadott jelentésükben használjuk.)

Semmi sem ellenkezik jobban a diktatúra irányelveivel és az Új Állam elveivel, mint ez az álláspont; úgy tekintjük ezt az ideológiát, mint olyant, amely ellenkezik a nemzettel és érdekeivel és ennek következtében a munkások érdekeivel is...

Oliveira Salazar: Békés forradalom. Gróf Teleki Pál előszavával, Ottlik György tanulmányával. 2. kiadás Budapest, é.n., Athenaeum. 24-25., 27., 33-34., 39., 42-43., 52-53., 161-163. o.

1. Salazar, Antonio de Oliveira (1889-1970): 1926-ig, amikor is Gomes da Costa tábornok a május 26-i katonai puccs végrehajtása után meghívta pénzügyminiszternek a kormányba a pénzügyi és gazdasági viszonyok rendezésére, a coimbrai egyetemen volt a pénzügytan tanára. Pénzügyminisztersége ekkor mindössze néhány napig tartott, mert napok alatt felismerte, hogy a katonai diktatúra a kezeit meg kívánja kötni és ezért tisztéséről lemondott. A kormányba csak akkor tért vissza, amikor az 1928-ban elnökké választott Carmona tábornok, belátva, hogy katonai módszerekkel a pénzügyi káoszt felszámolni nem lehet, 1928 áprilisában ismételten felkérte a pénzügyminiszteri tárca elvállalására. Salazar a tisztség elfogadását ahhoz kötötte, hogy szabad kezet biztosítanak számára, amit meg is kapott. A gazdasági teljhatalom Salazar számára lehetővé tette a politikai hatalom fokozatos kiszajáztítását. 1932 júliusában megszerezte a miniszterelnöki tisztelet, és ettől kezdve érvényesítette lényegében fasiszta koncepcióját. – 1933 márciusában új alkotmányt fogadtatott el, s a hadügyminiszteri és a külügyminiszteri tárcát is maga töltötte be. – A spanyol polgárháború idején hathatós segítséget nyújtott Franco lázadóinak. 1939. március 18-án barátsági és megnevezési egyezményt kötött Franco fasiszta Spanyolországával.

7.

Részlet a „korneuburgi esküből”

1930. május 18.

...Alapjaiban meg akarjuk újítani Ausztriát! A Heimwehr¹ népállamának megteremtésére törekszünk. Minden harcostársunkat rendíthetetlen hitre, áldozatkész együttműködésre és hazaszeretetre szólítjuk fel. Magunkhoz akarjuk ragadni a ha-

talmat, hogy az államot és a gazdaságot az egész nép érdekében átrendezzük. El kell felejtenünk az egyéni előnyöket, a pártköveteléseket és kötöttségeket pedig alá kell rendelnünk harci céljainknak, mert a német nép közösségét akarjuk szolgálni. Elvetjük a nyugati demokráciák parlamentarizmusát és a pártok uralmán alapuló államot. Helyébe a hivatásrendek önkormányzatának erős államvezetését kívánjuk állítani, amely nem a pártvezérek, hanem a nagy hivatásrendek vezető személyiségeinek és népmozgalmunk legtehetségesebb és kipróbált férfiainak kezébe helyezi a hatalmat. Harcolunk a népünket megosztó marxista osztályharc-elmélet ellen csakúgy, mint a liberális-kapitalista gazdasági rendszer ellen. A hivatásrendek bázisán meg akarjuk valósítani a gazdasági élet önkormányzatát. Le fogjuk küzdeni az osztályharcot, megvalósítjuk a szociális méltóságot és jogegyenlőséget. A népben gyökeredző és közhasznú gazdaság révén megteremtjük népünk jólétét. Az állam a nép egészének megtestesülése, hatalma, és vezetői öröködnék azon, hogy a hivatásrendek a népközösség érdekeinek megfelelően soroltassanak be a vezetésbe. Minden harcostársunk az új német államtudat képviselőjének tekinti magát; testestül-lelkestül kész harcolni, s csak három dologban hisz: Istenben, saját erős akaratában és vezérei szavában...

Megjelent: *Ludwig Jedlicka: Zur Vorgeschichte des Korneuburges Eides. Österreich in Geschichte und Literatur. 4. füzet 1963. 152-153.o.*

1. A „Korneuburgi eskü” a parlamenten kívül álló, a polgári pártoktól elkülönült, jobboldali fegyveres szervezetnek, a Heimwehrnek volt a programja, amelyet az 1930. május 18-án Korneuburgban tartott Heimwehr vezérgyűlés fogalmazott meg. A Heimwehr az 1. világháború után alakult. Célja az Osztrák Köztársaság demokratikus rendjének megdöntése volt. Ezért sorozatos provokációkat szervezett, hogy a kormányzásban résztvevő szociáldemokratákat leszorítsa a legalitás útjáról. A Heimwehr 1927. július 15-től, a bécsi véres összeütközés (a karhatalom és a tüntetők között) időpontjától egyre nyíltabban tört a hatalom meghódítására, Ausztria fasiszta átalakítására. A Korneuburgi eskü, amellyel a Heimwehr önálló létjogosultságát kívánta a közvéleményben igazolni, egyértelmű hitvallás volt az állam fasiszta átalakítása, a demokrácia megdöntése mellett.

8.

Részlet a Heimwehr 1930. október 2-i Proklamációjából

...A Heimwehr nem azért vette kezébe a kormányzást, hogy a keresztényszocialista pártot támogassa, hanem azért, hogy ezt a pozíciót mozgalmunk, a Heimwehr mozgalom érdekében vasakarattal megőrizze, és ne engedje egy vörös többség által elragadni.

Ma a Heimwehr tagja a kormánynak, holnap a Heimatblock meghódítja a parlamentet, nem azzal a céllal, hogy a parlamenti bársonyszékekben terpesz-

kedjék, hanem hogy a pártpolitikai parlament romjain felépítse az új Heimwehr-államot...¹

Közli: Hellmut Andics: *Der Staat den keiner wollte*. Wien, 1962. 283.o.

1. A proklamáció hangneme mutatja, hogy a Heimwehr pozíciói a Korneuburgi eskü óta eltelt időszakban megerősödtek. Részben az ő sorozatos támadásai eredményeként 1930. szeptember 5-én lemondott Schober miniszterelnök, s helyét Carl Vaugoin hadügyminiszternek, a Heimwehr bizalmi emberének adta át. Az új kormányban a Heimwehnrnek két vezetője is tárcát kapott. A Vaugoin-kormányt a Heimwehr egyik vezetője úgy titulálta, hogy az „harci kabinet vörösök ellen”. 1930. november 9-én került sor a következő parlamenti választásokra. A Heimwehr első ízben indult a választásokon („Heimatblock” néven) és nagyarányú politikai sikert remélt, de mindössze 227 197 szavazatot kapott, szemben a Szocialista Párt 1 516 913 és a Keresztényszocialista Párt 1 314 468 szavazatával. A Vaugoin-kormány lemondott, a Heimwehr képviselői pedig megtagadták az új kormányban való részvételt, mert ellenzték annak alkotmányos vonalvezetését.

9.

Részlet Dolfuss kancellár¹ 1933. szeptember 11-én elmondott beszédéből

Elmúlt a liberális gondolkodás, a marxista-materialista népámítás, a pártok uralmának ideje. Hivatásrendi alapon olyan szociális, keresztény-német államot akarunk felépíteni, amely a tekintély elvének erős bázisán nyugszik.²

Közli: *Kerekes Lajos*: *Az első Osztrák Köztársaság alkonya*. Budapest, 1973. 157.o.

1. Dr. Engelbert Dolfuss (1892-1934): 1932-34 között kancellár. 1932 őszétől, a gazdasági válság mélypontjától kezdve arra az útra lépett, amely 1934 februárjában a polgári demokrácia vérbefojtásához vezetett. Előkészítette az alkotmány reakciós reformját és a parlamenti demokrácia felszámolását. 1933. március 4-én feloszlatta a parlamentet és hatáskörét átruházta a kormányra. A kormány rendeletileg megtiltotta a politikai gyűléseket és felvonulásokat, és gyakorlatilag bevezette az előzetes cenzurát. Mind több provokáció történt a Szocialista Párt és az 1923-ban az osztrák köztársaság védelmére alakult fegyveres szervezete, a Schutzbund ellen.
2. A dokumentum szövegéből kitetszően Dolfuss törekedett a hivatásrendek felállítására (olasz mintára) és a pártok feloszlására. Abban reménykedett, hogy Ausztria fasiszta átépítése, a „konkurrens fasiszmus” létrehozása védelmet jelenthet számára az osztrák nácik előretörésével és a náci Németországgal szemben. 1934. július 25-én, az első náci puccskísérlet során Dolfusst meggyilkolták.

**Alexandru Vaida-Voevod felhívása az ország népéhez
a Numerus Valachicusról és a Román Frontról**

1935. május 12.

Román férfiak és nők!

Mélyen meghatva, és hálával telve köszöntöm¹ mindazokat a román férfiakat és asszonyokat, akik lelkesen csatlakoztak a „Numerus Valachicus”-hoz.²

Sokan vagyunk, akik megértjük egymást. A lelkek, melyet egyforma aggodalom remegtet, a szívek, melyek egyformán a hazaszeretet ritmusára dolgoznak, ugyanabban az akaratban találkoznak a hegyek és a mezők fölött.

Mindannyiunk közös akarata, hogy a Numerus Valachicus, amely nem más, mint kategorikus nemzeti követelményeink programja, teljesüljön.

A Numerus Valachicus semmiféle jogtalanságot nem követel, csak azt, ami a románság része, s ami Romániában neki jár és járni fog.

A Numerus Valachicus a román igazságot jelenti, erre szavaznak a jó hazafiak, a tudósok, parasztok, munkások, férfiak és nők, öregek és fiatalok. Az egész román nép azt várja, hogy az igazság napja felvirradjon.

A Numerus Valachicus az alkotó nacionalizmus parancsa, amely a Nemzet és a Király nevében, a Hazáért és a Jog beteljesedéséért bajtársi szervezetben, rendben, fegyelmizetten, munkával és önfeláldozással kell megszervezzék a társadalom minden osztályának és nemzedékének összefogását.

A N. V. az a mennykő, mely szétzúzza a korrupciót és a népjóléttel való visszaélést. Szét fogja zúzni a nemzeti energiánkat megfojtó nemzetközi kapitalizmus láncait.

A N. V. meg fogja szüntetni a kartelleket, melyek a gazdaságot és az állampolgárok munkáját kifosztják, nagyobb adókat facsarván ki, mint az állam összes bevétele.

A N. V.-on keresztül a parasztság felszabadul a jobbágyi viszonyokra jellemző pénzügyi és gazdasági elnyomás alól, Románia pedig a külföldi spekulánsoknak kiszolgáltatott parasztság országából a gazdag parasztok állama lesz, egy igazi paraszti és nemzeti állam.

A N. V. kiválasztja – már az elemi iskoláktól kezdve – a nemzetnek szellemi-ekkel és jellemmel Isten által leginkább felruházott fiait.

Ezt a vezető elitet majd az állam fogja a holnap Romániája számára felnevelni.

A N. V. pontot fog tenni a pénzügyi anarchia végére, következképpen teljesen és végérvényesen megoldja majd hadseregünk felszereltségének összes gondját.

A N. V. nem fogja eltűrni, hogy országunktól és népünktől idegen elemek dúskáljanak olyan javakban, amelyek a románokat illetik meg, miközben a szorgos

kezű őslakók nem találnak munkát kínkeservesen felnevelt gyerekeik számára, akik arra kényszerültek, hogy képzettségükhöz nem méltó munkát vállaljanak.

A N. V. elfogja érni, hogy az idegen érdekeket kiszolgáló, lelkileg feslett sajtó és irodalom ne árassza el a nemzeti erkölcsöt és keresztény konszolidációt képviselő sajtót és irodalmat.

Román férfiak és nők!

Azok, akik tulajdonképpen az ország javait birtokolják, gyengíteni akarják lelkesedéseket, meg akarják törni hiteteket a mi román nemzeti erőnkben.

Remélve, hogy korrupciós eszközeik segítségével az általuk megvásárolt újságokkal, és „bérenc román elvtársakkal” elvágják a bátorságotokat.

Azt remélik, hogy a pártokba szervezett és a kapzsi tudósok által megzavart, szükségét szenvedő tömeg aljassága, lustasága és butasága a rendelkezésükre áll majd, a jövőben is támogatni fogja őket a román föld gazdagsága fölötti uralomban.

A pénzmágnások, ezekkel a szolgálatukba állott csábos román hangokkal a Gyulafehérvári Határozatokra³, a kisebbségi egyezményre, a Nemzetek Szövetségére, az alkotmányra, a demokráciára, Franciaországra hivatkozva próbálnak titeket megfélemlíteni.

Egyike voltam a Gyulafehérvári Határozatok kidolgozóinak. Aláírtam a kisebbségi egyezményt, úgyszintén azt az egyezményt, amely elismeri Nagyrománia függetlenségét a leszögeztet határozaton belül.

A jó Isten segített, hogy megszerezsem a román korona számára Besszarábiát, s fly módon hozzájáruljak az ország határainak kiszélesítéséhez.

Magamnak tartom fenn a jogot, hogy tiltakozzam az összes hívatlan, tudatlan és érdekelt ellen, akik ezekre a határozatokra és egyezményekre hivatkozva zsonglörködnek.

Nem ismerem el, hogy maguknak követeljék azt a jogot, hogy jobban tudják nálam, mit jelentenek a Gyulafehérvári Határozatok, vagy hogy mit kell betartanunk a nemzetközi egyezményeink alapján.

Sem Gyulafehérvár, sem a szerződések nem alacsonyítják le Romániát. Ellenkezőleg, biztosítják a román nép szuverén jogát az ország sorsa felett.

Mi románok vagyunk Nagyrománia urai.

A mi hibánk az, hogy mostanáig eltűrtük azt a példátlan helyzetet, amelyben vagyunk, lemondván arról, hogy kiharcoljuk az etnikai arányokat.

Ítt az ideje, hogy megvitassuk a vlah örökségünkkel visszaélő megalázó helyzetünket.

A vlah ifjak ne tűrjék tovább azt a híresztelést, hogy Franciaország jobban támogatja a kisebbségeket, mint az őslakos románokat.

Milyen jogon meri valaki kilesni, megtámadni érzelmeinket, melyeket hálával és szeretettel táplálunk nővérünk, Franciaország iránt!

Ahogy Nagyváradon tettem, azt teszem itt a fővárosban, a románság szívében, Bukarestben, kérvén titeket, hogy velem együtt egyhangúan valljuk meg érzelmeinket, hogy azok jussanak el mezőkön, dombokon, hegyeken, az ország

határain át a Szajna partjáig, Párizsig, és kiáltuk lelkesen mindannyian: Éljen Franciaország!

S amikor megkörnékeznak benneteket a csábítók, demokráciával az ajkukon, hazugsággal a lelkükben, kergessétek el őket is, vessetek keresztet.

Kiáltátok a fülükbe: senki sincs felhatalmazva, sem Franciaország, sem a demokrácia, sem a parasztpárt nevében, hogy kétségbe vonja a N. V.-t, s nincs joga, hogy meg próbálja akadályozni, hogy a román legyen az úr saját hazájában.

Le a vámszedőkkel és farizeusokkal!

És az Alkotmány? Rossz, vagy jó, az sem lehet akadály a N. V. útjában.

Ha mégis bebizonyosodik, hogy utunkban áll, nem fogunk tétovázni és változtatni fogunk rajta.

Román férfiak és nők!

A N. V. századokon át védte az európai kereszténységet. A vlah vitézek mellkasa, mint gát állt az ázsiai áradás előtt, biztosítva a Nyugat népeinek a békét, hogy fejlődhessen, fejlesztve civilizációját, kultúráját, jólétét.

A vlahság a legnagyobb határozottsággal fogja érvényesíteni jogát az ősei, és azok ősei által 2000 éve megvédett ősi földön.

Azvlahnak lesz ereje, hogy fiai számára igazságot szolgáltatson, egy boldog, fenséges jövőt!

A mártírok, akiknek megkínzott teste megszenteli Erdély felszabadított földjét, miután vértanúságot szenvedtek Gyulafehérváron, együtt azokkal, akik Szeged és Vác börtöneiben az vlah igazságról vallottak, és a Marcsti és marasestii győzelmes hősök, a síron túlról azt mondják nekünk és követelik, hogy a román nemzet kapja meg jogait, melyek Nagyromániában megilletik, azokat a jogokat, amelyeket azok a halhatatlanok vívtak ki, hatalmas áldozatukkal a nemzet jövőjének oltárain.

Román férfiak és román nők!

Az N. V. létrehozásának érdekében össze kell fognunk, egy nagy lenyűgöző frontban, a *ROMÁN FRONT*-ban kell erőnket egyesítenünk.

Nem hiányozhat a Román Frontból egyetlen egészséges lelkű, tiszta szívű, józan ítélőképességű román sem.

Sorakozzatok fel, s a N. V. révén keltsétek új életre Nagyromániát.

Román Front!

Ébresszük cselekvésre a románokat, szervezzük meg őket, vállaljanak közösséget a győzelem érdekében.

Nemzet és Király, a Hazáért és a Törvényért.

A Román Frontba sorakozott és a N. V. összes zászlóvivőjének egészségét, kitartást és győzelmet

ALEXANDRU VAIDA-VOEVOD

Bukarest, 1935. május 12.

Numerus Valachicus și Frontul Românesc. Acțiunea d-lui Dr. Alexandru Vaida-Voevod, pentru restabilirea poporului român, în drepturile sale firești de națiune dominată. București, é.n., Editura Biroului de propagandă pentru Frontul Românesc, 7-11.o.

1. Vaida-Voevod, Alexandru (1872-1950): 1918 októberében képviselőként felolvasta a magyar parlamentben az erdélyi románok elszakadási nyilatkozatát. Az erdélyi Román Nemzeti Párt elnökeként aláírta a Gyulafehérvári Határozatokat, majd Nagy-Romániában 1933 elejéig többször volt miniszterelnök, miniszter; a Román Nemzeti Parasztpárt erdélyi elnöke. 1935 februárjában Kolozsváron a Numerus Valachicus érdekében fejtette ki programját. 1935 márciusában eltávolították a Nemzeti Parasztpárt erdélyi elnökségi posztjáról. Erre újabb szervezkedésbe kezdett Román Front létesítése érdekében. A dokumentum ezt tükrözi: Vaida-Voevod pártokfeletti, szélsőjobbaldali, nemzetiségellenes összefogást sürgetett a Numerus Valachicus szellemében. (1945-ben Brassóban letartóztatták, perbe fogták és elfélték.)
2. A Numerus Valachicus a gazdasági nacionalizmus jegyében fogant. Előírta, hogy az 50%-nál nagyobb román tőkével rendelkező vállalatok esetében a vezetők legalább 50%-ának, az alkalmazotti és munkáslétszám legalább 80%-ának románnak kell lennie, a nemzetiségek aránya ennek megfelelő lehet. A „nemzeti munkavédelmi törvény” 1935 elején lépett életbe.
3. A Monarchia szétesése után, 1918 december 1-én az erdélyi „Gyulafehérvári Határozatok”-ban a Román Nemzeti Párt vallási és kulturális autonómiát ígért a létesítendő Nagy-Románia keretében a nemzetiségeknek.

11.

Kicsoda és mit akar a légionárius mozgalom

A mi programunk

Szinte betegség, amitől az egész világ szenved, hogy mindenki a program felől érdeklődik. Mi a programotok?, azt hallani mindenkitől, még a parasztoktól is. Mintha csak az hiányozna Romániának, s különben mindenük meg lenne mint a tejjel és mézzel folyó Kánaánban.

Értsük meg egymást szeretett olvasóim.

Először is nézzük meg, mit jelent egy program. Egy program egyféle rendelkezés, mely után egy párt azt mondja, hogy ha hatalomra jut, a szerint fogja vezetni az országot. Vagyis egy program kimondja, mit fog egy bizonyos párt tenni az egyházért, mit fog tenni az iskoláért, a parasztokéért, kereskedőkéért és mindenkiért. Egyrészt hogy törekszik majd a párt arra, hogy boldogság és béke legyen az országban, hogy mindenki elégedett és boldog lesz. Ezt nevezzük programnak.

Milyenek a politikai pártok programjai? Papiron mindegyik jól hangzik. A szerencsétlenséget nem a programok okozzák, hanem az, hogy egy párt se tartja és tartotta be őket.

Mindenki programról beszél, mikor nincs hatalmon, s amikor megszerezte a vezetést, minden programról megfélemlkezve, mindenki azt csinál amit akar.

Semmilyen politikai párt, semmilyen programjában nem áll, hogy a párttagok alávalóságokat kövessenek el, hogy lopják az állam pénzét, hogy az állam és a mi hátunk mögött mindenféle üzletelést folytassanak. Egy programban sem szerepel, hogy egyeseknek olyan állásuk legyen, ahol havonta százezer lejeket keressenek, míg a paraszt szinte a semmiért (néhány baniért) kell eladja a terményt, hogy az éhhalál fenyegeti.

Seholsem írja, hogy az ország egyeseknek édesanyja legyen, másoknak pedig pestis.

Úgyhogy egyszer már véget kell vetni a programok aljas meséjének, amelyből mindenki csak gúnyt űz.

Hogy egy programot véghez is vigyél, elsősorban megfelelő, becsületes emberekre van szükséged, akik emberségesek, hazaszeretők és minden erejükkel ragaszkodnak ehhez.

Hiába van megírva a program, ha azt pókháló lepi el és egerek rágják. Mi haszna a programnak, bármilyen jó is legyen az, ha nincsenek emberek, hogy végre is hajtsák.

A légionárius mozgalom és a légió ezt szeretné. Ahogy erre rámutattam, minden erejével tanításaival a „fészkek”-ben azért harcol, hogy új becsületes embereket formáljon, s az ő segítségükkel végre rendet teremtsen az országban. Ez a légionáriusok nagy programja. Hogy jóra való, fegyelmezett, rendszerető népet formáljon, akik a program valóra váltására képesek legyenek.

Másképp minden hiábavaló.

Ime, kit tudunk mi megújítani, hogy érthetőbbé váljék ez a programkérdés.

Egy program olyan mint valami étlap, amelyre mindenféle finomság van felírva. Ki kérdez benneteket, milyen étlapot csináljunk holnapra, mit együnk holnap? Vagyis mintha azt kérdezné: mi a programotok?

Erre azt feleljük: ahhoz, hogy egy vagy több fogást készíts elsősorban az kell, hogy legyen miből, s legyen aki elkészítse. Máskülönben a legszebb étlapot készítheted, amely mindeféle finom dolgokat tartalmaz, mégis éhes maradok, ha nincs miből elkészítsed azokat az ételeket. Vagyis visszatérve a programra: hiába szép egy program, ha nincs hozzá ember.

Ez a legfontosabb. Az ember. Az ember szentesít mindent - szentesíti a programot is.

Ílymódon hisszük, hogy megmaradhat a program készlet is,...

...

Más ellenségek

A kommunistákon és a zsidókon kívül a legionárius mozgalom többi ellensége:

1. az aljas románok,
2. a politikai pártok.

Az aljas románok azok, akik mindenféle visszaéléseket követnek el, félnek attól, hogy amint a mozgalom győzni fog tetteikért felelősségre lesznek vonva a törvény előtt. Aki a nemzet ellen lesz, az jót nem várhat. Eljön a fizetség és bűnhődés napja, amikor mindenki számot ad viselt dolgairól. A legionáriusok nem tréfálnak. Ezek az alávaló románok azt szeretnék, ha az a nap nem jönne el soha, ezért minden erejükkel harcolnak a mozgalom ellen.

A politikai pártok azt látják, hogy ez a mozgalom napról napra erősödik és nő. A románságnak egyre nagyobb a bizalma a legionáriusok iránt és egyre kisebb a régi és ismert politikai pártokhoz.

Ezek ezért elsorvadnak és szemmel láthatólag semmisülnek meg. Egyre több kis párt válik le belőlük, amelyeknek már nincs hatalmuk és már senki sem hisz bennük.

Eközben a legionáriusok szaporodnak és erősödnek.

Ez az oka a politikai párttal ellenséges magatartásnak. Elmúlik az az idő, amikor azt tettek amit akartak s egy éjszaka leforgása alatt meggazdagodtak tagjaik.

Ion Banea: Ce este și ce vrea mișcarea legionară - Cărlitică pentru săteni - Könyvecske falusiak számára - 3. od. Sibiu, Tipografia Vestemear. Serviciul Propagandă legionare. 34-47.

12.

Törvényerejű rendelet az ostromállapot bevezetéséről 1938. február 11-én

Figyelembevételül az államrend és közbiztonság legmesszebbmenő fontosságát, elrendeltük és nyilvánosságra hoztuk:

1. Az ország egész területén bevezetjük az ostromállapotot.¹
2. A fegyveres erők kezébe kerül az összes törvény által biztosított hatalom, amely az Állam biztonságát és a közrendet hivatott megőrizni.

A belügyminisztérium hatáskörébe rendelik a rendőrséget és az állambiztonságot.

3. A II. Károly törvényének a 189-231, 253-255, 258-262, 290, 294, 295-298, 308-340, 349-352, 359-373, 417-418, 494, 496-497. számú bűncselekmények és vétségek a rendőri szervek hatáskörébe tartoznak.

4. A katonai hatóságoknak joga van:

- a. szükség esetén bárhol és bármikor házkutatást tartani a rendőri szervek értesítéséig;
- b. elrendelni a fegyverletételt, felmutatni és elkobozni a fegyvereket;

- c. a sajtót és mindenfajta kiadványt cenzurálni, joga van bármely újság vagy kiadvány megjelenését megakadályozni, bizonyos hírek és cikkek megjelenését megtiltani;
- d. megakadályozni gyűlést, vagy feloszlatni bármilyen gyülekezetet függetlenül attól, hogy hol és hányan találkoznak.

5. A Minisztertanács és a Belügyminisztérium által engedélyezett jelen törvényerejű rendeletek alapján kiadott határozatok megsértése katonai vagy civil szervek által 1 hónaptól 2 évig terjedő börtönbüntetést von maga után. A börtönbüntetéssel egyidejűleg a törvényhozás a Károly király-féle büntetőtörvénykönyv 25. szakaszának értelmében mellékbüntetést is kiszabhat.

6. E rendeletben kihirdetett ostromállapot akkor szűnik meg, amikor erre a helyzet alkalmasnak látszik.

7. Az ostromállapot befejezésekor a haditörvényszékeknek kötelessége a rájuk bízott bűncselekmények és vétségek kinyomozása és megoldása.

8. E határozat végrehajtásáért a Minisztertanács, a Belügyminisztérium, a Nemzetvédelmi és Igazságügyi Minisztérium felel.

Codul General al României. (Codurile, Legile și Regulamentele în vigoare) 1856-1938. Întocmit după textele oficiale. Fundator: C. Hamangiu. Volumul XXVI. 1938. Partea I. București, 1938. Imprimeria Centrală. 108-109.

- 1. Az 1937. decemberi romániai parlamenti választásokon egyik párt sem kapott kormányalakításhoz szükséges többséget. A parlamenti rendszer válságát kihasználva, a katonai körök támogatását élvező Károly király 1938. február 10-én eltörölte az 1923. évi alkotmányt és királyi diktatúrát létesített. Február 11-én ostromállapotot hirdetett ki. Az új 1938. évi alkotmány minden szabadságjogot megsemmisített.

13.

A Falange de las J.O.N.S. programja

(1934. november)

A José Antonio¹ által 1934. novemberében megfogalmazott 27 pont szó szerint így hangzik:

NEMZET - EGYSÉG - BIRODALOM

1.

Hiszünk Spanyolország nagyságában. Erejét, nagyságát és hatalmát növelni, ez minden spanyol elsőrendű fontosságú közös feladata. Ennek a feladatnak könyörtelenül alá kell rendelni minden egyéni-, csoport- és osztályérdeket.

2.

Spanyolország a világ eseményei vonatkozásában sorsközösséget alkot. Minden merénylet ez ellen az egység ellen megvetendő. A szeparatizmus megbocsáthatatlan bűn.

A jelenlegi alkotmány, minthogy szétforgácsolódásra bújta fel, Spanyolország sorsszerű egysége ellen irányul. Ezért követeljük ennek az alkotmánynak a teljes eltörlését.

3.

Birodalmat akarunk alapítani. Kinyilvánítjuk, hogy Spanyolország történelmi kiteljesülése a birodalom. Kiemelkedő helyet követelünk Spanyolország számára Európában. Nem tűrünk nemzetközi elszigetelést. Külföldi beavatkozás számunkra tűrhetetlen.

A hispano-amerikai országokhoz fűződő kapcsolataink vonatkozásában a kultúránk, a gazdasági és a hatalmi-politikai érdekeknek egyöntetű, egységes kiterjesztésére törekszünk. Spanyolország a hispán világ szellemi tengelye; ez alapozza meg azt az igényünket, hogy a nemzetközi történésekben kiemelkedő helyet foglaljunk el.

4.

Haderőnk – szárazföldi, vízi és légi egyaránt – mind hatásfokában, mind számszerűségében érje el azt a mértéket, ami teljes függetlenségünk és a Spanyolországot a világban megillető hely tartós biztosításához szükséges. A szárazföldi, vízi és légi haderőnek vissza fogjuk adni az őket megillető rangot. Gondoskodni fogunk arról, hogy a katonai szellem az egész spanyol életet áthassa.

5.

Spanyolország dicsőségét és jólétét – mint valaha – ismét a tengeren fogja keresni. Spanyolországnak tengeri nagyhatalommá kell lennie, hogy a veszélyeket elháríthassa és a kereskedelmet védeni tudja.

Éppígy követelünk hazánk számára erős légiflottát és a légiközlekedési hálózat kiépítését.

6.

Államunk a haza sérthetlenségének szolgálatába állított, mindent átfogó eszköz kell hogy legyen. Az állami életben minden spanyol a család, az egyházközség és a munka révén vesz részt. Senki nem vehet részt az államban politikai pártokon keresztül. A politikai pártok rendszerét minden követelményével együtt – mint a természetellenes választójog, az egymással harcoló csoportokon keresztüli képviselet és a parlament ismert formája – kíméletlenül megszüntetjük.

7.

Az ember méltósága, sértetlensége és szabadsága örök és sérthetetlen értékek. Valóban szabad azonban csak az, aki erős és szabad nemzethez tartozik.

Senkinek nem lesz megengedett, hogy egyéni szabadságát a haza egységének, erejének és szabadságának kárára használja. Szigorú fegyelem fog meggátolni minden kísérletet, amely egyenlenséget szít, vagy a spanyolokat arra bűjtja fel, hogy a haza ellen cselekedjenek.

8.

A nemzeti-szindikalista állam minden egyéni kezdeményezésnek teret enged, amely az egész társadalom érdekeivel összeegyeztethető. Mi több, az állam pártolja és ösztönzi az egyéni kezdeményezéseket, ha az szükséges.

GAZDASÁG - MUNKA - OSZTÁLYHARC

9.

Gazdaságilag úgy értelmezzük Spanyolországot, mint a termelők egyetlen óriási munkahelyét. A spanyol társadalmat korporatív módon termelői ágak szerint vertikális szindikátusok rendszerébe fogjuk beosztani. Ennek a rendszernek a népgazdaság egészét kell szolgálnia.

10.

Elvetjük a kapitalista rendszert. A kapitalista rendszer nem ismeri fel a nép bajait, ínségét, elemberteleníti a magántulajdont, a munkásokat alaktalan tömegbe zsúfolja össze, és ezek a tömegek fogékonyak a nyomorra és kétségbeesésre. A mi lelki beállítottságunk és nemzeti tudatunk elveti a marxizmust is. Mi a dolgozó osztályok lendületét – akiket ma a marxizmus tévútra visz – a helyes vágányra fogjuk terelni, minthogy közvetlen részvételüket követeljük a nagy mű, a nemzeti állam létrehozásában.

11.

A nemzetiszindikalista állam nem fogja magát az emberek gazdasági harcától kegyetlenül elhatárolni. És nem fogja azt sem tétlenül elnézni, hogy a gyengébb osztályokat az erősebbek alá vessék. A mi rendszerünk az osztályharcnak radikálisan véget fog vetni, minthogy mindenki, aki egy termelő folyamat részese, organikus egységet alkot azon belül.

Mi elvetjük és a jövőben minden eszközzel meggátoljuk a különérdekekkel való visszaélést és a munkarendben az anarchiát.

12.

A gazdaságnak az elsődleges rendeltetése – és ezt az alapelvet fogja államunk megvalósítani –, hogy a nép minden tagjának életfeltételeit javítsa. Elviselhetetlen, hogy roppant tömegek nyomorban élnek, miközben egy kis réteg minden elképzelhetetlen luxussal el van látva.

13.

Az állam a magántulajdont, mint az egyén, a család és a közösség céljainak megvalósításához szükséges törvényes eszközt elismeri. Az állam védeni fogja a magántulajdont a nagytőke túlkapasaitól, a spekulációtól és az uzsorásoktól.

14.

Amellett vagyunk, hogy a bankokat és a korporációk segítségével a közösség számára szükséges üzemeket államosítsuk.

15.

Minden spanyolnak joga van a munkához. A nyilvános testületek kötelesek mindenkit támogatni, aki önhibáján kívül munkanélküli.

Az új rendszer teljes kiépítésének befejezéséig minden előnyt érvényben tartunk, amelyet az érvényes szociális törvények a munkásoknak megadnak, és ezeket tovább szélesítjük.

16.

Minden munkaképes spanyol munkára kötelezett. A nemzetiszindikalista állam nem lesz kíméletes azokkal szemben, akik nem keresnek munkát és a többiek nyakán akarnak élősködni.

FÖLDBIRTOK

17.

Minden körülmények között meg kell javítani az életfeltételeket vidéken. A vidék Spanyolország maradandó létbázisa. Ezért keresztül fogjuk vinni a mezőgazdaságban a gazdasági és szociális reformokat.

18.

A következő eszközökkel fogjuk növelni a mezőgazdasági termelést (gazdasági reform):

Minden mezőgazdasági terményre vonatkozóan egy kifizetődő minimál árat fogunk megállapítani.

Követeljük, hogy a vagyonnak egy része, amelyet ma a város kulturális és gazdasági célokra felemészt, adassék vissza a vidéknek, hogy a vidék elegendő anyagi eszközzel rendelkezék.

Mi egy valóban nemzeti, mezőgazdasági hitelrendszert fogunk létrehozni, amely a parasztnak alacsony kamatlábbal kölcsönöz pénzt, emellett a vagyont és termésüket garantálja és a parasztnak az uzsorától és a kizsákmányolástól védi.

Támogatni kell a szakiskolázást, szakemberképzést.

A földművelésben és az állattenyésztésben a föld megművelése feleljen meg a természeti feltételeknek és vegye figyelembe a termények értékesítési lehetőségeit.

Olyan vámpolitikát kell folytatni, amely védi a földművelést és az állattenyésztést.

A vízepítési munkálatokat gyorsított ütemben kell megvalósítani.

A mezőgazdasági üzemeket racionalizálni kell. A pazarló és elhanyagolt latifundiumokat éppúgy meg kell szüntetni, mint a kicsi hozamuk miatt gazdaságtalan törpeüzemeket.

19.

Szociális tekintetben a következő eszközökkel fogjuk szabályozni a mezőgazdaságot:

A művelhető földterületet újra fel fogjuk osztani, hogy családi földtulajdont hozzunk létre, és a parasztnak termelési szövetkezését energikusan támogassuk.

Azokat a néptömegeket, amelyek ma munkaerejüket silány földek fáradságos megművelésében merítik ki, meg kell szabadítani nyomorúságos helyzetükből és új, művelhető földterületre kell áttelepíteni.

20.

Fáradhatatlan hadjáratot fogunk folytatni az állatállomány növelése és az erdőtelepítés érdekében. Szigorú büntetéssel fogjuk sújtani azokat, akik ezt zavarni próbálják. Átmenetileg akár az egész spanyol ifjúságot kényszerrel bevonjuk ebbe a történelmi feladatba, a haza gazdagságának helyreállításába.

21.

Az állam jogtalanul birtokolt, vagy használt földeket kártérítés nélkül kisajátíthat.

22.

A közösségi földtulajdon visszaállítása a nemzeti-szindikalista államnak különösen fontos terve.

NEMZETI NEVELÉS - VALLÁS

23.

Az államnak jelentős feladata, hogy szigorú nevelési fegyelemmel erős és egységes nemzeti tudatot alakítson ki, és a jövő generációk szívébe elültesse a haza iránti örömet és büszkeséget.

A fiúk előkatonai nevelést fognak kapni, amely előszkészíti őket, hogy Spanyolország néphadseregében becsülettel szolgáljanak.

24.

Az oktatási rendszert úgy fogjuk kialakítani, hogy anyagi okok miatt egyetlen tehetség se veszessen el. Mindenki, aki erre rászolgál, kapjon szabad utat akár a felsőoktatásba is.

25.

A mi mozgalmunk a nemzeti megújulás alapjává a katolikus öntudatot teszi, azt, amelynek Spanyolországban dicsőséges tradíciója van és uralkodó vallás.

Az egyház és az állam jogait konkordátumban fogják szabályozni.

Nem fogunk eltérni semmiféle beavatkozást, vagy olyan tevékenységet, amely az állam méltóságát csökkentené, vagy a nemzeti egységet károsítaná.

NEMZETI FORRADALOM

26.

A Falange Espanola de las J.O.N.S. ezeknek az elveknek megfelelő új rendre törekszik. Hogy elveit a fennálló rendszerrel szembeni harcában megvalósíthassa, nemzeti forradalomra törekszik.

A Falange stílusa a közvetlen, szenvedélyes és harcos cselekvés lesz. Az élet katonaság; az életet kifogástalan szolgálatteljesítésben és izzó áldozatvállalásban kell végigélni.

Legfőbb igyekezetünk, hogy a harcot csak a mi fegyelmünknek alávetett erővel vívjuk meg győzelmesen. Keveset fogunk egyezkedni. Csak az állam birtokbavételének utolsó fázisában fog a vezetés a szükséges egyküttműködés érdekében fellépni, a vezető szerepünk azonban állandóan biztosított kell legyen.

Közli: *Bernd Nellessen*: Die verbotene Revolution. Aufstieg und Niedergang der Falange. Leibniz-Verlag, é. n. 101-107.

1. Jose Antonio *Primo de Rivera* (1903-1936): a volt diktátornak, Miguel Primo de Rivera márk fia. Először az 1931. évi választásokon lépett fel - sikertelenül, s így egy ideig tartózkodott a politizálástól. 1933-ban lépett elvbarátaival előtérbe, az év tavaszán megalakították El Fascio című lapjukat. Október 29-én Falange Espanola néven új párt alakul és decembertől ezen a címen hetilapja jelenik meg. Utóbbi első, december 7-i száma közli az új szervezet programját. 1934 márciusában a Falange újabb szervezete felvette a Falange Espanola de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista nevet, s októberi kongresszusa vezérré választotta Primo de Riverát. A pártnak 1935 végén 8000 tagja volt, jórészt egyetemisták és fiatal arisztokraták. A Falangéval a hadsereg ellenforradalmár vezetői nem létesítettek kapcsolatot a polgárháború idejéig.

14.

Mosley¹: A brit fasiszták egyesületének alapításáról

Az én kötelességem az volt, hogy felébresszem az élniakarást, a nagyszerűen élni akarást, és hogy magamat a nemzeti újjászületésnek szenteljem.

... minden kétséget kizáróan világos volt, hogy az erőszak kezdeményezése nem tőlünk, hanem ellenfeleinktől indult ki. Mi arra gyűltünk össze, hogy békés gyűlést tartsunk és prezentáljunk egy érvekkel alátámasztott helyzetképet, és mások azzal a céllal támadták meg gyűléseinket, hogy feloszlassák.

Ők támadtak és mi védekeztünk.

Az ezen események által előidézett hazugságok tömkelegéből leginkább azt a feltételezést vettem zokon, mely szerint én élvezem az erőszakot, csak azért, mert

meg kellett szerveznem a feketeinges mozgalmat gyűléseim védelmére. Majdnem azt állították, hogy gyűléseimen jobb szeretem a verekedést a szónoklásnál. Ez a vád természetesen nevetséges volt – mi a csodának szeretném jobban? – hiszen a gyűlések vonzották a legnagyobb hallgatóságot, amely valaha is összegyűlt Angliában. Az a politikus, aki megtámadná hallgatóságát ahelyett, hogy meggyőzné őket, bizonyosan bolond lenne...

Ha szervezett erőt alkalmaznék önnel szemben, csak két lehetőség áll ön előtt, ha a hatóság vagy képtelen vagy nem akarja fenntartani a rendet: megadni magát, vagy erőre erővel válaszolni és győzni. Az Új Párt tapasztalata alapján teljesen világos volt számomra, hogy csókot inthetek a vörös vagányoknak, becsomagolhatok és hazamehetek, vagy, kellő figyelmeztetés és felhívás után, kidobom őket a gyűléseinkről. Emlékezni kell arra, hogy nekem nem volt más eszközőm mint a beszélt szó: se a sajtó, se a rádió és kevés pénz. Nyilvános gyűlések voltak az egyedüli lehetőségeink, hogy prezentálhassuk ügyünket, és ha a hallgatóság hallani akart minket, fel kellett készülnünk, hogy harcoljunk a szólásszabadságért.

Először igen csekély volt az esélyünk és veszteni a mozgalom végét jelentette volna. Hamarosan kiderült, hogy a győzelemhez valami feltűnő ruhát kell viselnünk, egyfajta egyenruhát, hogy felismerjük egymást. Ezért van az, hogy a harcra kényszerülő emberek valamiféle egyenruhát viseltek a történelem első napjaitól kezdve. Mi ugyanezért hordtunk festett ingeket és a feketét választottuk, nemcsak azért, mert az a vörös ellentéte, hanem mert akkoriban ezt senki más nem viselte az országban. Az ing a legkönnyebb és legolcsóbb ruhadarab a felismerés céljára és az ingeket az embereknek maguknak kellett megvenniük, legtöbbjük pedig szegény volt, némelyikük munkanélküli segélyen. Már mások is viseltek akkor színes inget ugyanezen okból, de ez mozgalmukat egyáltalán nem tette olaszá, vagy németté, mint ahogy az egyenruha viselése sem teszi az angol hadsereget németté. Ezt a kifogást könnyen meg lehetett válaszolni.

De más hasonlóságok megmaradtak; a mi mozgalmunk robbanás volt az elviselhetetlen körülmények ellen, erőfeszítés az újjászületésre, mely szervezett erőszakba ütközött. Nemcsak Olaszországban és Németországban, de Európa majd minden országában olyan pártok jöttek létre, melyeket a világ azóta általában fasisztának ismer. Becsületes vagy célszerű lett volna tagadni, hogy mi fasiszta mozgalom vagyunk? Fasiszta létünk tagadásának becsületességét sokáig vitathatnánk, de célszerűtlensége eléggé kézenfekvő volt. Ha a járókelők egy elefántot látnak az utcán sétálni, akkor hiábavaló közölni velük, hogy ez egy kellemes vasárnap délutáni séta a Fiatalok Keresztény Szervezetének rendezésében. Mi egy sajátosan angol mozgalom voltunk, melyet korábban nyilvánvalóan terméketlen és esetleg őszintétlen lett volna tagadni, hogy fasiszták voltunk.

Természetesen mindig előnytelen hasonlítani külföldi pártokra, bármily felületesen is, különösen, ha alapvetően erősen hazafias a mozgalom. Ez egyszerűbb a baloldali pártjainak, melyeket ritkán jellemzett a patriotizmus, amíg túladtak a birodalmon, de akkor felfedezték, hogy kis Anglia patriotizmusa nagyszerű eszköz nagy Európa patriotizmusa ellen. A baloldali pártjai mindig nemzetköziek voltak érzésük szerint és nyíltan is szervezkedtek ily módon. A szocialisták a Második

Internacionáléhoz tartoztak, melynek a Munkáspárt hivatalos tagja volt az egész időszakban; a kommunisták tovább mennek és nemcsak hogy tagjai a Harmadik Internacionálnak, de elfogadják egy idegen párt és állam vezetését.

A liberalizmusnak is voltak nemzetközi származékai. A 19. század hitvallása tulajdonképpen a francia forradalommal kezdődött és a Liberális Párt Angliában ápolt európai kapcsolatokat, sőt büszkélkedett is velük.

A liberalizmus túlélte a hálószoza mocskát, amikor megszületett, ahogy azt sok kiváló férfiú is tette, és végül Angliában érte el felnőtt korát. A mi reformtörvényünk, és nem a kezdeti robbanás Franciaországban, volt az, ami végül megadta a 19. század jótékony formáját. Az volt a reményem és magabiztos meggyőződésem, hogy Angliában a fasizmus szintén a legmagasabb szinten találta kifejeződést és arra lenne hivatva, hogy megformázza a 20. századot.

Fasiszta és nemezetiszocialista mozgalmak tagjai a többi országban is bizonyosan érezték, minthogy ez volt mind a fasizmus ereje, mind gyengesége is, hogy erősen nemzeti hit volt. Ez az impulzus adta meg neki a hazafiság erejét, de a megosztottság gyengeségét is. Meg voltunk osztva nacionalizmusunk által. Ez azt a veszélyt hordozta magában, hogy Európa ugyanolyan tragikus módon pusztul el, mint az ókori Görögország városállamai; egyesítve fajuk zsenije, filozófiájuk, építészetük és művészetük által, de megosztva a nacionalizmus által, mely a történelem szemszögéből mesterségesnek kell, hogy tűnjön. A fasizmus bűne volt, hogy megismételte ezt a hibát, a jelenleg is tartó tragédia következményével.

Minket néha gyanúsítottak azzal, hogy egy fasiszta Internacionáléba szerveződünk. Ellenkezőleg, túl nemzetiiek voltunk; a történeti nézet az lehet, hogy nem voltunk elég nemzetköziesek. Elszórt találkozások voltak csak a vezetők között, és alkalmankénti akációturizmus egymás országaiban, de a rendszeres szervezés semmiféle formája. Én magam találkoztam Mussolinival mintegy féltucat alkalommal és kétszer Hitlerrel; de egyikükkel sem 1936 után. Azokban a kritikus években túl elfoglalt voltam otthon, semhogy külföldre mehettem volna. A hibánk nem az egység, hanem a megosztottság. De ez abból a természetes okból következett, hogy különbözőek voltunk politikánkban, és szemléletünkben mozgalmaink nemzeti jellege alapján.

My Life. Sir Oswald Mosley. é.n. Nelson. 287-292.o.

1. Sir Oswald Mosley (1896-1980): Arisztokrata származású, előbb konzervatív, majd munkáspárti képviselő. Utóbbi pártból 1931-ben kizárták, mert új pártot alakított. 1933-ban indította meg Anglia legjelentősebb fasiszta mozgalmát (British Union of Fascists). Arra a következtetésre jutott, hogy a gazdaság tervszerű irányítására csak egy fasiszta totalitárius állam képes. Erősen szervezett – főleg értelmiségiekből és a városi kispolgárság alsó rétegeiből álló – mozgalmának fellendülése a válság éveire esett, majd gyorsan hanyatlott, tartósan működő tömegszervezetet nem tudott kiépíteni. Pártja kapcsolatot tartott a nációkkal.

Marcel Bucard¹ véleménye a legortodoxabb francia fasiszta szervezetekről (1934 április)

Az Action française² doktrínájának merevsége ellenére – ami erejét adja – rohamcsapatainak szívóssága ellenére, amivel tapsot arat, egy száz éve hanyatló rezsimhez való visszatérést hirdet, melyet a francia nép, esze és érzése folytán, nem kíván többé: ez a gyengesége és biztos kudarcának oka.

A Solidarité française alapítójának hiteles szavával világosan kijelentette, hogy ragaszkodik a parlamenti rendszerhez és nem akar fasizmust, makacsul vádolja annak sajátosan olasz jellegét, bár a római forradalom az egyetemesség jegyeit viseli magán.

A Jeunesses Patriotes (Fiatal Hazafiak) egy idős-fiatal párt, melyet számos képviselő vezet, akik választási gyűléseket tartanak. A párt félelem nélkül feláll dozza magát a hazafias ideálnak, de döntés nélkül ingadozik a francia Birodalom és az autoriter Köztársaság gerinctelen formája között, beleegyezését adva mindahhoz és bátorítva mindazt, ami nemzeti. A pártot leginkább képviselő vezető kijelentette, hogy a „jeunesses patriotes nem szándékozik fasizmust csinálni.” De hiszen mit is várhatunk egy parlamenti képviselők által vezetett párttól, legyenek ezek bármily jó szándékúak is?

Sem az U.N.C., melyben szintén nem kevés képviselőt találhatunk, sem a Croix-de-feu (Tűzkereszt), melynek jelenlegi elnöke megerősítette parlamenti köztársasági hűségét, nem képvisel fasiszta irányzatot.

A botrányt kockáztatva mondom? A fasizmus se nem jobboldali, se nem baloldali, de tagjait és szellemét leginkább a baloldali alakulatok brigádokba szervezett csapataiban találja: mert a fasizmus, mely ellentétes a marxizmussal, közelebb van a szocializmushoz – ezt a társadalmi igazságosság értelmében értve – mint a burzsoá konzervativizmus...

Én az úgynevezett paraszti népből jövök. Mindenhol, ahol küzdöttem, hű maradtam durva és tüzes lelkemhez.

Minden párton kívül, az ekét az erős dolgozókkal húzom.

Megjelent: Le Franciste, 1934. április.

Közl: J.Plumyène et R. Lasierra: Les fascistes français 1923-63. Paris, 1963. 60.

1. Marcel Bucard a Francisme nevű, az 1930-as években alakult fasiszta szervezet vezetője volt. Ez a mozgalom magára öltötte a náci és az olasz mozgalom összes külső jegyeit, de képtelen volt arra, hogy a német és az olasz eszméket valamiképpen „franciára fordítsa”, a fasizmust megkísérelje összefüggésbe hozni a francia problémákkal. Szinte teljesen „steril” mozgalom maradt, és kizárólag egy parfümgyáros anyagi támogatásának köszönhette létezését. Követőinek száma nem haladta meg a 10.000 főt.

2. Action Française - eredetileg a francia royalisták harci szervezete volt, amelyet Charles Maurras (1868-1952) alapított 1898-ban. Az 1920-as években vált fasiszta szervezetté: szellemi arculatának bizonyos változásai mellett mindvégig szűk körű intellektuális csoport maradt, s csak ifjúsági szervezete, a Camelots du Roi (A király rikkancsai) épült valamelyest szélesebb társadalmi bázisra. A Népfrent-kormány 1936-ban feloszlatta az Action Française-t.

16.

A fasiszták 1934. december 16-17-én Montreuxban megtartott nemzetközi kongresszusán elfogadott alapelvek

A fasizmus egyetemessége.

1. Tekintve, hogy a fasizmus új politikai, gazdasági és társadalmi doktrina, zseniális alapítójának, Mussolininak műve, egyetemes jellegű jelenségé vált, mely elvei és a benne foglalt dolgok ereje által szükségszerűen adódott a fiatalságot és megújulást kereső nemzetek számára. A montreux-i kongresszus megerősíti a fasizmus egyetemességét.

2. Tekintve, hogy a fasizmus egy új rendet hoz létre, mindazonáltal fenntartva és újjászervezve a népeknek szükséges morális, szellemi, társadalmi és nemzeti tudományágakat, arra kényszeríti az egyént, hogy egy magasabb ideál érdekében magán fölülemelkedjen.

A montreux-i kongresszus a kapitalizmus és a kommunizmus internacionáléja elé áthatolhatatlan akadályt állít és elkötelezi magát, hogy küzdeni fog a materialista marxizmus és a nemzetet tagadó internacionalizmus ellen, a morált és szabadságot leromboló kommunizmus ellen, úgy, mint a kapitalista egoizmus, a hamis burzsoá nacionalizmus és az abból származó társadalmi igazságtalanságok ellen.

3. Tekintve, hogy a fasizmus, mely lényegéből fakadóan forradalmi, nem korlátozhatja magát egyetlen harci magatartásra a rossz és retrográd erők ellen, hanem állandó előre haladó mozgásban kell lennie, állandó alkotásban.

A kongresszus megerősíti a fasizmus konstruktív forradalmi szellemét, amely egyedül képes arra, hogy a munka világát a jobb lét útjára vezesse.

Kijelenti, hogy nem létezhet igazi fasiszta doktrina anélkül, hogy azt ne az Állam és a Társadalom korporatív rendjének ideálja irányítaná.

Megjelent: *Le Franciste*, no 38, numéro spécial.

Közlő: *J. Plumyène et R. Lasier* Les Francismes Français 1923-63. Paris, 1963. 60-61.

**Drieu La Rochelle nem tartozik többé
a doriotista¹ ortodoxiához**

(1938. október 28.)

Mi is a fasizmus tulajdonképpen? Az a név, melyet századunkban az örök emberi szükségesség hordoz. Több európai nép felkelt az európai civilizáció hirtelen szétesése ellen a háború után – és nem csak az olaszok és a németek, hanem az összes többi is, amelyek diktatórikus vagy féldiktatórikus rezsimeket honosítottak meg. Ezek a népek ebben a javulásban olyan erőt fedeztek fel, mely megrészegíti, magával ragadja és túlhaladja őket.

A bennük levő teremtés és expanzió ereje érinteni fogja szomszédaikat és náluk is meghatározza a legfőbb döntéseket. E szomszédoknak el kell dönteniük, hogy átveszik-e az új hangnemet vagy elutasítják.

Anglia és Franciaország sajnos éppen most határozzák el, hogy nem fognak gyorsabban és erősebben élni. Gyorsabban és erősebben élni, ez ma annyit tesz, mint fasisztáknak lenni. Száz éve annyit jelentett mint liberálisnak lenni, és ötven éve annyit mint szocialistának.

Mit számít, hogy ki találja ki a fasizmust. Franciaországnak jó része van benne: Sorel, Péguy, Barrés, Maurras Franciaországa, Proudhon és a forradalmi szindikalizmus Franciaországa.

Ime a tény: minden, ami mozog, cselekszik a világon, a fasizmus formáját ölti magára. Csakhogy van itt valami igen alattomos veszély, amit el kell kerülni: ez a hamis fasizmus. Ime, ami körülzárja és beszorítja Franciaországot két-három év óta: a hamis fasizmus három vagy négy lárvája. Baloldali hamis fasizmus, a kommunizáló diktatúra embriója; jobboldali hamis fasizmus belegabalyodva a régi demokratikus és parlamenti cselszövésekbe; és még azok hamis fasizmusa, akik azt hiszik, hogy szegény M. Daladier diktátorrá lehet...

Például újra felfegyverkezésről beszélnek. Arról, hogy több ágyút és repülőket kellene gyártani. De a gyakorlatban, az első tapasztalatoknál kiderül, hogy nem lehet felvenni a versenyt a fasisztákkal ágyúk és repülők dolgában anélkül, hogy fasizmust csináljunk. Mert az ipar egész szerkezetét fel kell forgatni, és fasiszta módon felforgatni. Több munkát kell kapni a munkásoktól, jobb szervezési hatékonyságot a tulajdonosoktól, és nem lehet biztosítani ezt a kettős hozamot, csak ha egyiknek is, másikkal is biztosítjuk méltányos jogait. Azonban ez megoldható egy olyan társadalomban, melyet egy olyan állam irányít, amely felülemelkedett az osztályharcon, de nem oldható meg egy demokratikus társadalomban, melyben az államot darabokra tépik a tulajdonosok és a munkások.

Rohamcsapatát jobbra és balra bevezetve, M. Daladier nem tudja megvalósítani gazdaságunk ezen alapvető átalakítását, mely egyedül tenné lehetővé az új

fasiszta gazdasággal való dacolást, mely egyesíti a kapitalizmus és a szocializmus előnyeit, megszüntetve mindkettő legnagyobb hátrányait...

Ezek az emberek mind puhányak, akiket húsz év parlamenti és liberális gyakorlat megfosztott minden férfiasságuktól, minden férfias képességtől, hogy a dolgokkal szembenézzenek és nevükön nevezék a dolgokat.

Nos, és azt az egyetlen módszert nevezem fasisztának, mely egyedül képes megállítani és elterelni a fasiszta országok expanzióját. És azt mondom: önök alszanak és demokrataként fognak meghalni, vagy pedig feltámadnak, felélednek és fasisztaként diadalmaskodnak.

Drieu La Rochelle cikke. Megjelent: L'Emancipation nationale, 28 octobre 1938. Közli: *J. Plumyène et R. Lasierra: Les Fascismes Français 1923-63. Paris, 1963. 140-141.*

1. Drieu La Rochelle a doriotista mozgalom legfőbb ideológusa volt.
2. Jacques Doriot (1888-1945): Az 1. világháború után a Francia Kommunista Párt tagja lett, amelyből azonban 1934-ben kizárták. 1936 júniusában megalakította Parti populaire français (Francia Néppárt) nevű szervezetét. Korábbi sikeres mozgalmi múltja következtében több kommunista csatlakozott, szervezetéhez, s ez lett a világ egyetlen olyan fasiszta mozgalma, melyben jelentős százalékban vett részt az üzemi munkásság. A mozgalom egy területileg körülhatárolt vidékre, St.-Denisre és környékére korlátozódott, ahol Doriot előzőleg polgármester volt. A mozgalomhoz több olyan értelmiségi fasiszta csatlakozott aki a „baloldali fasizmus” megvalósításával kísérletezett. Közülük Drieu la Rochelle - mint arról az előző jegyzetben szó volt - a mozgalom legfőbb ideológusa lett. A szervezet nem volt hatékony sem a hagyományos reakció, sem a kispolgári rétegek köreiben. 1937 elején - viszonylagos fellendülés idején - 130.000 beiratkozott tagja volt, országos tömegpárttá azonban sohasem vált. Miután Doriot szovjetellenessége következtében a német közeledés híveként, majd a müncheni egyezmény támogatójaként lépett fel, mozgalmát Drieu elhagyta, és a párt sokat veszített befolyásából a németellenes nacionalista körökben. Doriot a háború alatt a Francia Önkéntes Légióval a keleti frontra távozott, hogy személyes ellensége, a szovjethatalom ellen harcoljon. (A vichyi rendszer összeomlása után egy gépkocsiban halt meg ismeretlen nemzetiségű repülőgépről az autóra bocsátott gépfegyvertűz következtében.)